

Ljudski oder — IX. zvezek

Revček Andrejček

Ljudska igra v petih dejanjih

—

Za slovenske odre priredil:

Adolf Robida

V Ljubljani 1926

Založila Jugoslovanska knjigarna

Za Jugoslovansko tiskarno v Ljubljani: Karel Čeč

Predgovor in opombe.

»Revček Andrejček« je pri Slovencih že precej udomačena ljudska igra. Ima na sebi tudi vse lastnosti, da se vsakomur priljubi in prikupi.

Bogato dejanje, resni prizori, komične scene za zabavo in smeh, mlada ljubezen, trpljenje starih onemoglih občinskih revežev, malomeščanske epizode, petje in pouk v neprisiljeni besedi, vse to govori za priljubljenost igre.

Značaji oseb so risani ostro in resnično. Niso preveč pretirani in ne enostranski. Pač pa nudijo igralcem, poklicnim ali pa diletantom, obilo prilike, da odpro vse registre svojih zmožnosti: ljubezen, jeza, obup, hrepenenje, dvogovor, rezka zafrkacija, solze in smeh, vse v eni vlogi, kakor je tudi v življenju tako.

Ne tajim, da je Janezón Zlobec prečrno opisan, da posamezni samogovori niso najmodernejši tehnični pripomoček, da je revček Andrejček gibalo igre, ki včasih nastopa ne iz razvojne potrebe dejanja, ampak iz tehnične potrebe pisatelja, da je »zase-govorjenje« in prisluškovanje za naš današnji čut odveč — pa to so hibe, ki so malenkostne glede na zdravo jedro in

visoko etično vrednost dela kot takega. Kolikor je bilo mogoče, sem igro prilagodil slovenskim razmeram in izpustil vse tipične znake gornještajerskih lokalizmov in jih nadomestil z našimi domačimi. Da pa je narodna igra potrebna kot taka, dokazuje dejstvo, da se je sam ravnatelj našega gledišča Pavel Golia lotil dramatizacije Jurčičevega »Desetega brata«. Ljudstvo, zlasti podeželsko, zahteva narodnih iger in dokler nimamo izvirnih slovenskih del, moramo biti z »Revčki Andrejčki« zadovoljni.

Dejanje se da osredotočiti v sledeče prvine: Ljubezni domače hčere Maričke s hlapcem Francetom se upira oče Hrastar. Koncem igre pa privoli v zakon. Drugo dejanje, ki teče vzporedno, je ljubezen Ane do mestnega škrica Dornika, dokler se ne zaplete v prvo dejanje in povoljno razvozla. Spletke Janezóna Zlobca, ki se hoče poročiti i z Ano i z Maričko, a povsod odleti, pa vežejo obe dejanji med sabo. Revček Andrejček je pa zunanja vez med vsem, kar se dogaja.

Poleg teh prvin imamo še epizode bebastega Janeza, zaspane Nosanke, divjega lovca in druge. Tako da je dejanje igre res zelo bogato in da pride mladi in stari, veseli in žalostni svet pri njej na svoj račun.

Tudi socialnega ozadja ne smemo pozabiti. Smeli bi igro tudi nazivati: »Trpljenje starega onemoglega posla«. Kajti revček Andrejček je star preužitkar, ki ima vsak dan pri drugem kmetu svoj kot in hrano. Sicer je vse svoje žulje pustil kot hlapec v vasi, po

raznih službah pri kmetih, ko onemore pa spi pod milim nebom in je, kar mu dajo dobra srca iz usmiljenja. Preskrbljen pa le ni! Vsi socialni politiki, ki zagovarjajo prisilno zavarovanje za starost in onemoglost, najdejo v »Revčku Andrejčku« zgovorno in živo agitačno primerko za podkrepitev svojih socialnih naziranj in teženj.

Oseb ima »Revček Andrejček« 20, 14 moških in 6 ženskih, vendar je igra prirejena tako, da se lahko skrčijo na 9 moških in 4 ženske.

Vse, kar je v oglatih oklepajih [] se lahko brez škode za igro izpusti, prav tako petje ni nikjer neobhodno potrebno.

Scenerija 4. odnosno 1. dejanja zahteva kmečko hišo, v katero vodijo 3 stopnice. Ista hiša mora imeti v prvem nadstropju okno, ki se da odpirati in zapirati, enako v pritličju. Kulisa mora biti zelo trdna, ker se nanjo nasloni lestva, po kateri spleza Riglar. Odri, ki ne zmorejo takih kulis, lahko stopnice, ki vodijo v hišo, izpuste, lestva se nese v ozadje in se plezanje v hišo za gledalca nevidno markira. Prav tako je Maričkinno okno skrito v ozadju. Tudi streha pred hišo v I. dejanju lahko odpade.

Odri, ki nimajo dovolj skalnih kulis, si v V. dejanju lahko pomagajo z gozdnimi kulisami. Skale pa napravijo tako, da močan siv papir dobro zmečkajo, potem malo, ne popolnoma, poravnajo in naslonijo na palico, ki je v oder zataknjena.

Grom, blisk, veter in njih uprizarjanje sem popisal v II. zvezku Ljudskega odra, v igri »Krivopri-sežnik«.

Potrebni tempo igranja je pri važnejših prizorih naveden sproti.

1. Revček Andrejček je čez 75 let star možiček. Hodi sključeno. Lase ima dolge, da mu skoro padajo po tilniku. Nosi vedno s seboj veliko cajno na levi roki. V cajni ima stlačen suknjič, ruto, čevlje in drugo ropotijo in šaro, med katero venomer brska. Vsak čas kaj išče po cajni, ker to je njegova omara, ki ima v njej vse svoje dragocenosti. V desnici nosi vedno debelo gorjačo. Govori slabotno, a vendar razločno, dasi nima zob. Poje tako, kot pojo starčki, t. j., bolj govori. Igralec, ki igra Andrejčka, ima prilično, da pokaže vse svoje zmožnosti. V bistvu je Andrejček dobričina, ki stori dobro povsod, kjer le more. Ljudje ga imajo za nekakega sla, da jim prenaša naročila. Kadar prosi, skoro joka. Roke se mu stalno od slabosti in starosti tresejo. Ko postane jezen, je hud in zraste, pa se takoj zopet umiri. V največji revščini je sam s sabo in s svojim uboštvom zadovoljen. Ko se ga vino prime, postane še bolj zgovoren, zaupen in otroški. Tudi dobro mora znati igralec omedleti in kar ni lahko, polagoma se prebujati iz spanja in v polsnu govoriti. Ko ubrani Marički samomor, je resen, a dober, samo takrat, ko izigra zadnji trumf — robec, stoji pred njo kot sodnik, strog, neizproslen. Ko muči

Hrastarja (V/9), ni zloben, ni maščevalen, samo dobro se mu zdi, da je tudi on enkrat napram Hrastarju — nekaj. Vloga ima nešteto naglih prehodov, kar je težko, a nudi toliko različic in odtenkov za igralca, da jih bo vsaj nekaj vsakdo zadel.

2. O č e H r a s t a r je vaški župan, bogat, samozavesten, ošaben, a poštenjak stare korenine. Čast mu je nad vse. Tej časti na ljubo postane včasih krivičen. Trmast in nagel je. Visok, močan možak 50 let, se ne ukloni pred nikomer, dokler ga življenje popolnoma ne stre. Odločen je in mož dejanja! Malobeseden stori z eno gesto več, kot drugi s tisoč besedami. Hlapcev za zete ne mara! To je njegova prva in glavna zahteva! Hčeram ne pusti nikdar lastne volje, obe hčeri morata živeti in nehati po njegovi glavi. Svoje trmaste naglice mu je kmalu žal. Glas je rezek. Poteze na obrazu so ostro začrtane, je gladko obrit.

3. J a n e z ó n Z l o b e c je tip intriganta in hudobnega spletkarja. Je temna eksistenca. Prvo ženo je ubil. Išče drugo, vseeno mu je, s katero se poroči, samo da je bogata. Za zabavo mu je tudi dekla dobra (Špela). Je tat in divji lovec. Grunt je tako zadolžen, da ni nič več njegovega. Nima na sebi ne ene dobre lastnosti. V dosego svojih nečednih namenov rabi vsa sredstva: laž, prisluškovanje, očitne krivice, zahrbtnost, ovaduštvo, tatvino. Ima 40 do 50 let. Hodi prihuljeno, z glavo povešeno malo naprej. Ima kozjo brado. Nosi rdeče lase, obraz izžet, obleka lepa, pogled mu je živ

in zahrbtnen, glas neprijeten. V občevanju hinavsko priliznjen ali pa sirov.

4. Hlapec France je ljubimec, star 20—25 let. Lep, mlad, postaven korenjak. Za klobukom krivce. Majhne brke. Govori mirno, ker je sploh miren in malobeseden. V kretnjah uren in gibčen. V prizorih s Hrastarjem preudaren, a veselo-resen. V prizorih z Maričko iskren, pa ne vsiljiv, z Andrejčkom dober sin napram očetu. Vseskoz simpatičen.

5. Tone Korbar je gostilničar in zet Hrastarjev. Star 30—35 let, ima brke in črno brado. Je resen, preudaren mož, ki ima svojo ženo Ano zelo rad. Ni ljubosumen, samo boji se zanjo, ko vidi, kam plove. Dobrosrčen in pošten. Več mu je mir v hiši kot denar in zaslužek.

6. Hlapec Janez je vaški tepček, star 18 do 25 let, ima glavo na balin ostriženo in vedno odprta usta (ali pa rdečkaste lase). Vedno jeclja. V besedilu govori Janez nejecljajoče, ker bi stavec tako trgane besede težje stavil in ker nisem hotel jecljanja prejudicirati. Vsak igralec jeclja tako, kakor mu gre to najlažje »izpod rok«. Pripominjam, da mora biti Janez kljub jecljanju docela razumljiv, in ne sme jecljanju na ljubo in radi smeha med občinstvom svoje vloge razširiti. Izbere naj si črko d in t, ki jih ne spravi z jezika. Ali pa naj jeclja samo posamezne besede. Je neumen v vsem svojem početju, strahopetec, ki si daje vedno pogum, ki ga nima. Grožnjam njegovim se vse

smeje. Samo en sam dober domislek ima, ko podere Janezona v cizo. Veliko Janezovih prizorov se da izpustiti, ako oder nima dobrega komika. Samo v I. dejanju nastopi neobhodno. Dober komik ima pa v Janezu sijajno vlogo.

7. Robert Dornik nosi mestno lovsko obleko. Usnjate dokolenice, angleške brke in na prečo počesane lase. Kadar govori, se afektirano pači in izgovarja črko »l« na koncu besedi prav ostro. Lahko tudi pogrkuje. Je bahač in puhloglavec, ki mu je začetek in konec življenja ženska. Ni simpatičen.

8. Urban Ribnik: je tip občinskega sluge, ki se dela imenitnega, kot bi res kaj bil. Govori zverženo slovenščino in meče krog sebe z učenimi izrazi, ki jih sam ne razume. Je neke vrste maškera — komičen. Igralec te vloge govori lahko v dialektu ali tlači nemške ali laške drobtine vmes, ako so v dotičnem kraju razumljive. S sabljo otepa prav nerodno. Ima rdeč nos kot pijanec.

9. Nace Riglar je star revček, ki pa ni več nepokvarjen. Vedno stori kako majhno pregreho, samo da je na zimo zaprt in da mu ni treba prezebat i v mrzlih zimskih nočeh po mrzlih kmetiških skednjih. Je živ in močan memento občini, da naj preskrbi na starost onemogle posle. Kolikor je pokvarjen, so ga spridili v ječah. Oblečen razcapano in zanemarjeno. Ne sme se igrati burkasto, ampak resno.

Druge moške vloge so epizodne.

Ženske vloge so pa mnogo težje od moških. Zahtevajo mnogo brzih prehodov in veliko nians v očrtanju značaja, ki ga predstavljajo.

1. *Marička* ima krog 22 let, lepo zraslo dekle, malce bledikasto. V I. dejanju, ko je bolna, kašlja in govori tiho. Pozneje se popravi in je čvrsto kmečko dekle. Njene vloge so mnogoregistrske orgle človeškega značaja. Je dobra, ljubka, mila, sentimentalna, a zopet ostra, rezka, hitra, odločna, trmasta, jezna. S Francetom je vedno iskrena; tudi takrat, kadar govori ž njim osorno, se pozna pod trdo skorjo njena velika ljubezen do njega. Očeta ljubi tudi takrat, ko je krivičen in trd. Ugovarja mu ne iz ključovalnosti, ampak iz prirojene ljubezni do resnice in poštenja. Revčka Andrejčka ljubi kot drugega očeta, samo da je motiv te njene ljubezni usmiljenje do onemoglega starčka. Napram sestri je požrtvovalna in idealna sestra, ki vzame njen greh nase, dasi ve, da jo čaka sramota za ta njen ukrep. Je rojena gospodinja, ki zna ukazovati. Nosi narodno nošo.

2. *Ana* je ena tistih kmetiških deklet, ki rade gledajo preko svojega stanu. Ni jim za kmetijo in trdo delo na polju, bolj jim ugaja gostilna, ki prinese kaj izpremembe v življenju. V gostilni je šla v zanko sladkim besedam brezvestnega škrica Dornika in skoro podlegla njegovim priliznjeno-praznim frazam. Maričke ne svari pred Francetom radi očetove prepovedi, ampak radi mržnje do hišnega hlapca, ki ji je pre-

malo. Ko pa vidi požrtvovalno sestro, ki hoče njen greh izbrisati s požrtvovalnostjo, ko spozna Dornikovo puhlost in občuti res iskreno ljubezen svojega moža — postane vsa drugačna — postane vzorna žena. Ohladi se v njej želja po čem višjem in je zadovoljna s tem, kar ji je usoda naklonila in v tem postane — srečna. Stara 24 let.

3. Stara Nosanka je svoje vrste original. Stara dekla, slabo vidi, malo sliši, vedno spi in dremlje. Ko se zbudi iz svoje večne dremavice, se komaj zave resničnega življenja in komičnim prizorom so odprta vrata na stežaj. [Rada se baha s svojim postavnim sinom Francetom, ki ima bogatega kmeta za očeta, dasi ta ne skrbi prav nič zanj.] Nosanka je sključena, brezzoba ženica, ki vzbuja veselost s svojo resnostjo, ne sme biti komična v igri, ampak samo v učinkih resnega igranja. Zelo hvaležna in lepa vloga.

4. Dekla Špela je zdravo, 18 letno močno dekle, ki je prav na kratko navezana, hitra v odgovoru, ne ostane nikomur nič dolžna. Resoluten, odločen, gorenjski značaj, prej robot kot vljuden.

Druge ženske vloge so epizodne.

»Revčka Andrejčka« igrajo lahko povsod v dialektu dotičnega kraja. Samo Dornik govori pisno slovenščino.

Obleka bodi narodna noša, kar zelo poživi odrsko učinkovitost.

✓ V vsej igri naj pazi režiser na to, da se ne bo nikjer pretiravalo, ne v joku, ne v izbruhih jeze, ne v komičnih prizorih, ne v jecljanju. Prava umerjenost bo več koristila.

V okrajšani obliki in po navodilih preprosti uprizoritvi bo zmogel igro vsak, tudi najmanjši oder. Celotna igra z zahtevanimi kulisami in s petjem pa bo doživela v vsakem kraju po par ponovitev, ker je res dobra, učinkovita, pestra in zabavno-poučna.

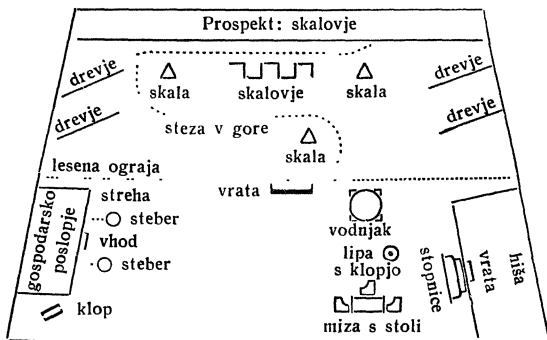
Osebe :

1. Robert Dornik, bogat zasebnik.
 - [2. Zlatoust Košmrl, njegov prijatelj.]
 3. Ivan Hrastar, župan in bogat kmet.
 4. Ana,
 5. Marička, } njegovi hčeri.
 6. Špela, } dekli,
 - [7. Urša,] }
 8. Micka Nosanka, občinska reva,
 9. France, njen sin, prvi hlapec, } pri Hrastarju.
 10. Janez, } hlapca,
 - [11. Miha,] }
 12. Urban Ribnik, občinski sluga.
 13. Janezón Zlobec, kmet in Hrastarjev sosed.
 14. Tone Korbar, gostilničar in kmet.
 - [15. Malči, natakarica.]
 16. Revček Andrejček, }
 17. Nace Riglar, } občinski reveži.
 - [18. Jože Grozник,] }
 19. Pavel, }
 - [20. Konrad,] } lovca.
- Kmetje, kmetice, lovci, gonjači, hlapci, dekle, planšarice.

Čas: sedanjost.

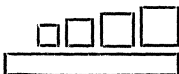
Prizorišče prvega dejanja.

Vrt pred Hrastarjevo hišo. Na levi hiša, v katero vodijo 3 stopnice, na desno malo gospodarsko poslopje. V sredi odra, za obema posloppjema lesena ograja, v sredini vrata. Na desni strani ograje vodnjak. Prospekt planine in gorovje. Med ograjo in prospektom skalovje, v katero se vije ozka, strma steza. V ospredju, pred hišo lipa z okroglo klopjo. Pred njo miza s stoli. Pred gospodarskim posloppjem podolgasta klopa. Pred vhodom v gospodarsko posloppje majhna streha, ki je podprta z 2 stebroma.

Kjer bi oder ne imel skalovja in gorovja na razpolago, se dejanje vrši lahko tudi v gozdu. Gospodarsko poslopje odpade in ostane samo hiša na desni odra. Vodnjak in lipa nista neobhodno potrebna. Leseno ograjo, zbito iz remeljev, pa premore vsak oder.

V višine se vijočo stezo naredi iz zabojev, ki se

vedno bolj večajo, tako da prestopa igralec z zaboja na zaboju. Pred zaboje postavi skalovje ali zmečkan siv papir, ki ga nalepi na zaboje. Če je oder premalo globok, tudi to lahko odpade.

Prvo dejanje.

Prvi prizor.

Andrejček, Marička.

M a r i č k a (bleda, bolehnna leži pod lipo na klopi, glavo ima z desnico podprto. [Pred solncem jo varuje par vej.] Na klopi leže blazine. Spi.)

A n d r e j č e k (sedi na levi odra na klopi in zelo tiho, mrmraje poje. Popolnoma je srebrnosiv, dobrodušen, hodi sklonjen in se vedno dobrovoljno smehlja. Poje) (vložek):

Drevje ima vejice,
ptički pa perjice;
jaz sem drevo brez vej,
brez perja ptič.

Kmet ima hišico,
ima družinico,
jaz doma ne poznam,
živim kar sam.

(Se prestraši, očitaje si polglasno): Šment! Pst! Andrejček, tako glasno pa nikar ne poj, če ne še

Maričko zbudiš. Lepo po tihem zapoj, to ji dobro de. (Pogleda Maričko, žalostno): Ti revica ti, tri mesece si že bolna in še ti ni nič bolje. (Skoro jezno): Naš padar je tudi bolan, ampak tu (pokaže na čelo). Če sem zdravnik, pomagam bolniku, ali pa sploh nisem zdravnik! Pa prav zares! (Se popolnoma umiri, polglasno poje) (vložek):

Drevje ima vejice,
ptički pa perjice;
jaz sem drevo brez vej,
brez perja ptič.

(Pogleda Maričko in govori zadovoljno sam s sabo): Čudna je njena bolezen, ako sliši moje petje, ji takoj odleže, da lahko zaspi. Škoda, da me ni slišala svoje dni peti, ko sem imel res še kaj glasu. Oh, tedaj, ko sem bil še korenjak. Kakor javor trden in čvrst, — sedaj pa — (smeje se) imam lase, bele kot sneg. (Poje) (vložek):

Kmet ima hišico,
ima družinico,
jaz doma ne poznam,
živim kar sam.

Drugi prizor.

Janez, Andrejček, Marička.

Janez (se je že v sredi Andrejčkovega samogovora prikazal v ozadju, prihajajoč iz višine. Potem

je korakal med skalami počasi navzdol. Nosi jervas na glavi in zauka glasno): Ju, ju, ju!

Andrejček: Komu se neki godi tako dobro, da kar uka? (Se ozre.)

Janez: Ju, hu, hu!

Andrejček: E, Janez — norček. (Vstane in mu da z roko znamenje, da naj nikar tako ne vpije.) Nikar tako ne kriči!

Janez (si nastavi obe roki kot trobilo k ustom): Jagode sem šel brat!

Marička (se počasi vzravna).

Andrejček: Sedaj te je predramil... (Gre v ozadje in kliče v višino): Komu na ljubo se pa dereš kot norec?!

Janez: Jagode sem šel brat! Jagode!

Andrejček (jezno): Ka-a-j praviš?

Janez (stopi ob rob skale in kliče kot prej): Na planini sem bil in jagode sem... (Mu izpodrsne, jervas se mu strkalika po tleh in tudi sam pade za skalo.)

Andrejček: Glej ga — sedaj je betica še padel... (Se smeji.)

Marička: Za božjo voljo!

Andrejček: Le nikar se ne boj, Marička! Janezu se ne zgodi nič, je preveč neumen.

[Marička: Saj je vendar padel v pečinah.

Andrejček: To mu ne stori nič! Janez ima tako trdo betico, kakor kamenito korito. Četudi malo

zadeneš obenj in ga oddrobiš, pa bo še vedno vodo držal.]

Marička: Pa se le bojim zanj! Prosim te, pojdi po Franceta, naj ga gre iskat.

Andrejček: Ti revica, ti! Kako se (vsa) tresesh?

Marička: Pokliči Franceta!

Andrejček: Koj, koj, Marička, koj! (Seže v žep po piščalko, zapiska.)

Marička: Zakaj pa brlizgaš?

Andrejček (važno): Veš, to je Francetovo znamenje! O, on ga dobro pozna!

Marička: Tako, tako!

Andrejček: Veš, Marička, ko se ti je bolezen shujšala in je tvoj oče poslal pome, — takrat me je France prosil, da naj ga takoj pokličem, kadar bi ti česa potrebovala, ali ako bi se ti bolezen poslabšala, pa naj bi bilo ponoči ali pa podnevu. In tako sva se domenila za to piščalko. Vidiš, ta piščalka ne vrešči bog ve kako, ampak Franceta pretrese v dno srca.

Marička (sede na klop): France mi je jako dober. Mnogo je storil zame v bolezni. Nekaj kratov je sredi noči, ko je treskalo in ulivalo, da je bilo kaj, šel čez vse hribe po zdravnika ali pa po zdravila!

Andrejček (sede k Marički): Ti niti ne veš, kako rad naredi zate kaj takega! Če bi mogel biti on namesto tebe bolan, bi legel in ležal kot hlod, samo da bi ti ozdravela.

Marička (sama zase): In vedno sem bila tako trda ž njim, niti dobre besede mu nisem privoščila.

Andrejček: Saj to nič ne de!

Marička (žalostno zase): Mislila sem, da moram svoja čuvstva v srcu zatreti. (Vzdihne glasno.) Pa ne gre — — zame ni pomoči!

Andrejček: No, no, le nikanar ne obupaj, Marička! Prav gotovo še ozdraviš!

Marička: Tako dober si z mano, Andrejček, kako naj se ti zahvalim.

Andrejček (pritajeno): Š, š, š, kaj blebečeš o zahvaljevanju. (Smeje se.) Saj je moje največje veselje, da sem lahko pri tebi. Ti si prav tako dobra, kakor je bila tvoja rajna teta. Oči in glas imaš po njej, njeno prsrčnost in dobro srce. (Se blaženo-srečen smehlja.) Kadar te pogledam, se mi zdi, da sem za petdeset let mlajši in (se nasmehne žalostno) zdi se mi, da vidim pred sabo svojo nevesto.

Marička (ga poboža): Ubogi Andrejček!

Andrejček: Vidiš, Marička, meni se zdi, da je naše življenje globok vodnjak in midva sva vedri v njem. Ti se dvigaš kvišku, jaz silim k tlom in zato vlečem in vlečem, da le tebe spravim kvišku. Če ljubi Bog kedaj pogleda po naši solzni dolini, me gotovo vidi, kako molim in prosim, da bi se najina veriga vsaj dotlej ne odtrgala, dokler (pogleda kvišku) ne vzvretenim (dvignem) tebe popolnoma navzgor. Če dočakam to uro, potem bi se stari Andrejček prav rad

potopil v globočino in tam zaspal za večno! Pa prav zares!

Marička (srčno): Moj ljubi Andrejček (ga po-
boža po laseh)...

Janez (zauka v ozadju, vidimo ga pa še ne).

Andrejček (radostno): Ali slišiš Janeza, ali
ga slišiš? Že zopet vriska! Saj sem ti rekel: Janezu se
ne zgodi nič! Otroci imajo (po) enega angela-varuha,
norci pa (po) dvoje. Pa prav zares!

Špela (v hiši): Pustite me v miru, pravim!

Andrejček (posluhne): Nad kom pa Špela
reglja?

Tretji prizor.

Janezón Zlobec, Špela, Andrejček, Marička.

Janezón (prileti, s silo pahnen iz gospodar-
skega poslopja. Škaf ima poveznjen na glavi. Ujame
se za vrata, da ne pade in si snema škaf z glave. An-
drejčka ne zapazi, jezno grozi Špeli): Ti, Špela, da mi
tega ne napraviš nikdar več! (Zaluča škaf po odru.)

Andrejček: Oho, lej ga no! Janezóna!

Janezón: Ta predrzna deklina!

Špela (izmed vrat, zasmehljivo): No seveda —
bala se te bom! Kako pa?! (Pobere škaf.) Mogoče mi-
sliš, da je Bog ustvaril nas posle samo zate, ker imaš
grunt?! Kaj pa še!

J a n e z ó n (zaničljivo): Saj nisi vredna, da bi se jezil radi tvojih čenčarij! Preslaba si mi, da veš, nisi vredna mojih besedi!

Š p e l a (ga oponaša): Kako pa, preslaba! Sedaj sem ti preslaba, ker ti nisem dala poljuba in ker sem te vrgla iz hiše. Če bi se ti pa dala poljubljati, bi ti bila pa dobra. Kaj ne, ti vetrnjak! Babjek!

J a n e z ó n (gre preteč k Špeli): Špela, varuj se, če ne...

A n d r e j č e k (miri): Oče Janezón! Pamet! Pamet! Kaj bi se človek z ženskami ruval? Prav zares!

J a n e z ó n (sune Andrejčka zaničljivo v stran): Ne približaj se mi! Žolč se mi hoče izliti, samo če te vidim! Ti stari, ničvredni klatež, ti!

Š p e l a (stopi predrzno naprej): Kaj, stari ničvredni klatež! Janezón! En sam lasek iz Andrejčkove glave, pa dobro si zapomni Janezón, en sam lasek mi je ljubši kot ves Janezón in vsa njegova kmetija. (Zasmehljivo): Ljubši mi je — in včeraj in danes in jutri! Da! (Se smeje): Haha! En sam lašček! (Gre s škafom k vodnjaku.)

M a r i č k a: Ali te kaj boli, Andrejček?

A n d r e j č e k (gre k Marički): Ne, ne, saj sem vaje tega, da me vedno pehajo. Vsakdo me sune, kdor le utegne! Sem že vaje tega pehanja in zaničevanja!

J a n e z ó n (ki dotlej Maričke ni opazil, se prestraši, tiho zase): Zlodja, da je nisem prej zapazil! (V

zadregi in jako vljudno): Ah, Marička, si že vstala in se že hladiš tu v senci. No, kako pa je kaj z zdravjem?

Marička (hladno): Hvala za vprašanje!

Janezón: Ali so oče doma?

Marička: So.

Janezón: Govoriti moram ž njimi. Moram jih vprašati, če mi bodo dali Ančko, ali ne?! To čakanje nikamor ne kaže, — nujno rabim gospodinjo.

Marička: No, če vam je Špela tako všeč, čemu hočete potem še mojo sestro. Špela bi bila dobra gospodinja.

Janezón (se smehlja): Samo šalil sem se, kaj mi bo Špela! Samo šalil!

Marička: No, saj meni Janezón ni dolžan dati odgovora! To pa, da ste starega revčka sunili, to vam pa zamerim! To je sirovo!

Janezón: No, no, saj nisem tako hudo mislil! (V zadregi): Le nikar nič ne zameri! Pa kmalu okrevaj! Pa brez zamere! (Zase): Vraga, neroden sem bil. (Odide v hišo.)

Marička (Andrejčku): To bo Janezón gledal, ko najde pri očetu v hiši oštirja iz Podgabra. (Smeje se): Ha, ha!

Četrti prizor.

Andrejček, Marička, Janez.

Janez (pride iz ozadja k vodnjaku. Nosi na glavi jerbas, v jerbasu je srna): Bog daj, Špela!

Špela (je pravkar napolnila škaf in si ga zadela na glavo): Janez, da boš vedel, le drugo deklo si izberi.

Janez (se prestraši in gleda ves neumen): I, zakaj pa to kar tako nenadoma!

Špela: Zame ti sploh fant nisi! Zame ne!

Janez (začuden): Zakaj pa bi ne bil fant zate?

Špela: Ne maram te več, pa je!

Janez (važno): Kaj te je pa zopet pičilo?

Špela: Da boš vedel! Janezón me je hotel poljubiti! Sedaj pa veš!

Janez (brezbrižno): A tako — —

Špela (rezko): Tako, tako! Zakaj, če bi bil ti za kaj fant, bi se nihče ne upal približati se mi!

Janez: Ampak Špela, saj nisem rekel jaz Janezónu, da naj te poljubi.

Špela (ga oponaša): Saj nisem jaz rekel Janezónu, da naj te poljubi. (Jezna): Saj mu tudi ni treba reči, saj to si že itak sam upa, ker si ti tak tepček, tak revček, da se te nihče ne boji.

Janez (jezno): Ti šmentani dedci, samo da človeka jeze.

Špela: Če bi bila jaz fant in bi se kdo predrznil mojega dekleta poljubiti, no, jaz bi mu že pokazala.

Janez: Špela, le nikanar se ne jezi in bodi zopet moja, jaz že pokažem temu Janezónu, da se me bo zapomnil.

Špela: Tu v hiši je. Notri pojdi in obračunaj z njim, če te je kaj v hlačah!

J a n e z: Saj pojdem! — — (se premisli) pa danes ne grem, Špela veš, danes je nedelja...

Š p e l a: Sram te bodi! Ti zajec ti! Pa zapomni si! Dokler Janezónu ne naviješ ure, ne bom več govorila s tabo, ker takega strahopetca, ki je slabši od babe, ne maram za fanta! Še malo ne! (Odide v skedenj.)

J a n e z (zamišljen, sam zase): Kakor osa je! (Jezno): Le počakaj, Janezón! Enkrat že še prideva skupaj! Enkrat že! Pa ne še danes! Danes je nedelja!

A n d r e j č e k: No, Janez, kaj ti pa je?

J a n e z: O nič, jagode sem šel brat!

A n d r e j č e k: Pa imaš srno v jerbasu.

J a n e z: Seveda imam srno! Ujeto srno! Pa jaz ji nisem nastavil! Našel sem jo, ko sem se prej tam gori prekopicnil. (Postavi jerbas na tla.) Samo jagode sem šel nabirat! (Gre k Marički.) Da, Marička, za te sem šel po jagode, ker so mi oče tako ukazali.

M a r i č k a: Oče so ti ukazali?

A n d r e j č e k (išče v jerbasu jagode).

J a n e z: So, pa že včeraj! Dejali so mi, da si jih ti tako želiš.

M a r i č k a: No, kje pa imaš jagode?

J a n e z: Nikjer jih nisem našel!

A n d r e j č e k: No, ti si pravi teliček! Kar privezali te bomo za kol, pa se boš začel pasti!

J a n e z (jezno): Če so mi jih pa drugi pred nosom obrali. Kakšen postopač, ki ni imel drugega dela,

mi jih je odnesel! Tako sem hud, kakor gad! (Vzame jerbas s srno.) Na mojo vero! Če bi našel Janezóna tam gori in ko bi vedel, da mi je on vse jagode pobral, in če bi vedel, da je medtem lazil tu doli za mojo Špelco, to bi mu prerahljal kosti. Tako bi ga premikastil, da bi bilo joj! Jaz bi mu že pokazal! Jaz tam gori nič ne najdem, on pa tu doli pri Špeli išče — strela božja (odide v hišo s košaro).

A n d r e j č e k: Janez govori, kot bi se mu mesalo! Pa prav zares.

Peti prizor.

Ana, Marička, Andrejček.

A n a (čedno, kmetiško opravljena pride hitro in vesela iz hiše): Ti, Marička, ali veš, Janezón je prišel.

M a r i č k a: Vem! Zasnubil te bo!

A n a: Veš, Marička, škoda, da nisi videla njegovega obraza, ki ga je napravil, ko je Korbar vstal in rekel: »Janezón, Ančka je moja nevesta!«

M a r i č k a: Pa ti to tudi resno misliš?

A n a: Prej ali slej se moram poročiti. Večna samica ne maram ostati!

A n d r e j č e k (zase): Moram vendar pogledati, kje tiči France. Čudno, da ga danes ni kar nič na izpregled. Kje neki tiči? (Odide v hišo pri zadnjih vratih.)

M a r i č k a (zamišljeno): Ali se misliš res s Tonetom poročiti?

A n a (sede k Marički): Zakaj bi se pa ne? Priden je. Posestvo v Podgabru mi je všeč in za gostilno imam več veselja kakor za kmetijo.

M a r i č k a (prisrčno): Ana! Iz srca rada bi ti čestitala, pa ti kar ne morem, ker vem, da Korbarja nimaš rada!

A n a: Lepo te prosim, nehaj no, nehaj s svojo zaljubljenostjo. Nikdar še nisem bila zaljubljena in tudi nikdar ne bom.

M a r i č k a (prime Ano za desnico): Ljuba Anica! Strela in ljubezen nikdar ne vprašata, kdaj in kje smeta vžgati. Posveti se — pa gori!

A n a (zbadljivo): I no, seveda! Ti že veš, ko tako govoriš! (Očitaje): Marička! Če bi ne bila tako hudo bolna, jaz bi ti jih že napela. Saj še veš, kaj sva prisegli obe očetu: da se ne bove družili s hlapci in da se nobena v hlapca ne bo zaljubila.

M a r i č k a: Ali mi moreš mar kaj očitati?

A n a: Jaz sem se držala prisege. Nikdar nisem pozabila, kaj sem dolžna kot poštena gruntarjeva hči svoji časti.

M a r i č k a: No, in jaz?

A n a: Ti si se pa že tako daleč spozabila, da vselej zardiš, kadar gre France po dvorišču.

M a r i č k a (proseče): Ana! Prosim te! Nikar tako, hudo sem še bolna!

A n a: Tvoja bolezen je tu (pokaže na srce) in če te ljubi Bog kmalu ne ozdravi, boš še zabredla v ve-

liko bedo in — morda še v večjo sramoto! (Svareče):
Saj vendar poznaš našega očeta! (Vstane.)

Marička: Nič se ga ne bojim! Moja vest je čista!

Ana (resno, svareč): Marička, Marička! Imej vedno pred očmi žalostni konec naše tete, ki je ljubimkalo pred petdesetimi leti z revčkom Andrejčkom. Poplačala je svojo ljubezen v Hudem breznu. Tebe čaka ista usoda!

Marička (zagleda očeta): Tiho, oče!

Šesti prizor.

Hrastar, Janezón, Janez, Marička, Ana.

Hrastar (se prikaže v vratih): Janezón, pa brez zamere! (Mu seže v roko.)

Janezón: Če ni, pa ni! Kjer nič ni, še davkarija ne vzame! Pozdravljeni! (Odide v sredo odra.)

Hrastar: Janez! Srno spravi še danes k lovcu!

Janez (čmerikavo pride iz hiše): No, kajpada, bom že!

Hrastar: Kako se pa danes počutiš, Marička?

Marička: Hvala, oče; mislim, da mi je malo odleglo!

Hrastar (prisrčno): Le pogum, dekle! Bo že ljubi Bog dal, da se popolnoma popraviš. (Ani): In ti, Ana! Ne puščaj Toneta samega! (Odide v hišo.)

Ana (odide v hišo): Oče, že grem!

J a n e z (zelo hud): Sedaj naj vlačim to crko še k lovcu! Za vraga!

J a n e z ó n: Kje si jo pa dobil?

J a n e z: Pri Hudem breznu se je ujela v klado.

J a n e z ó n (zase): Ta srna je moja!

J a n e z (jezno): Sedaj naj poiščem najprvo cizo, potem naj to crko naložim in vlačim k lovcu. Pa prav danes, ko je nedelja. Če še kdaj najdem kje srno, jo pustim lepo pri miru tam, kjer bo. (Odide v ozadje.) Tri sto vragov!

J a n e z ó n (zase): Le počakaj, Janez, ojniki snamem tvoji cizi in srna bo moja! (Počasi odide.)

Sedmi prizor.

Andrejček, Marička, France.

A n d r e j č e k: Ti Marička! Poslušaj! Ta vražji France je vstal ob dveh po polnoči in je odšel, nihče ne ve kam. (Gleda v ozadje.) Aha, glej ga, tam daleč gori se je prikazal v skalovju. Čuj, saj poje.

F r a n c e (poje tiho) (vloček): Ho-ho, ho-ho!

Tamkaj za goro,
tamkaj za vasjo
v mirni bajtici
lučka še gori;
moje tam dekile
misli še na me,
k njej le žene vedno me srce.

A n d r e j č e k (od pesmi prevzet, začne peti, obrnjen proti občinstvu) (vložek):

Tamkáj za goro,
tamkaj za vasjo.
v mirni bajtici
dekle še ne spi.
Moje vse želje
k njej le hrepene,
k njej le žene vedno me srce.

F r a n c e (se prikaže daleč gori v ozadju).

A n d r e j č e k (mu zakliče): Ti divji kozel, ti, kod se pa potikaš?

F r a n c e (se ustavi. Zamahne s klobukom, ki je ves okrašen s planikami, v pozdrav in gre počasi proti odru.)

A n d r e j č e k (v ospredju poje — ponavlja v duetu) (vložek):

Tamkaj za goro,
tamkaj za vasjo
v mirni bajtici
dekle še ne spi.
Moje vse želje
k njej le hrepene,
k njej le žene vedno me srce.

(Zavriska): Jujuju!

Osmi prizor.

Hrastar, Ana, Korbar, Andrejček, Marička.

H r a s t a r (prijazno, nekaj časa je že poslušal pri vratih): Lejte no starega Andrejčka, kako je dobre volje.

A n d r e j č e k: Da, da, oče Hrastar! Če slišim peti, moram takoj tudi jaz pomagati; če vidim, da se kdo joka, mu tudi jaz pomagam kisati se. Je že tako, da mora revček Andrejček povsod pomagati in v vsako reč vtakniti svoj nos.

T o n e (Ani srčno): Če zaročenca srečata na prvi svoji poti vesele ljudi, je to dobro znamenje.

H r a s t a r (poboža Ano po roki): Upajmo! (Gre k Marički.) No, Marička, sedaj nam samo še ti kmalu ozdravi!

T o n e: Za tako družico bi me zavidala vsa vas! Zato le hitro okrevaj! No in sedaj, oče Hrastar, želite, da ostane pri tem, kakor sva se zmenila?

H r a s t a r (mu seže v roko): Svojo besedo brez ugovora držim. Vedno sem mož beseda in to tudi ostanem! In za ljubezen in zvestobo moje Ančke sem ti porok jaz!

T o n e (prijazno): Dober oče ima samo dobre otroke! Na vas se zanašam! Sedaj pa: Bog z vami! (Se poslovil in odide z Ano v ozadje na levo.)

H r a s t a r (gre ponosno za njima): Čeden par! Kakor ulita sta! (Marički): Vidiš, Marička, kadar pojde Ana od hiše, bova pa midva gospodarila! Kaj ne?!

Deveti prizor.

Andrejček, Hrastar, Marička, France.

France (pride hitro iz ozadja, držeč v desnici palico, v levici pa košarico jagod): Prav lep pozdrav s planine!

Hrastar: Kaj, na planini si bil že danes?

France (na videz ravnodušno): Nisem mogel nič kaj spati, pa sem vstal in šel gledat malo tja gori, kako se kaj pase živina.

Hrastar: Ali je kaj posebnega?

France: Prav nič, oče, vse po starem!

Hrastar: Si že priden, France, kaj imaš pa tukaj? Jagode?!

France: Toliko jih je raslo ob poti, da jih kar nisem mogel pustiti.

Marička: In ta lična košarica!

France: O, ni nič posebnega! Iz brezove skorje sem si jo zmašil! Če ti naredim veselje, ti prav rad prepustim jagode, saj itak ne vem prav, kaj početi z njimi.

Marička: O prosim!

France: Srčno rad! (Ji da košarico.)

Marička (veselo): Kako so lepe in koliko jih je! Srčna hvala ti zanje! (Vzame košarico.)

Hrastar (prisrčno): Poslušaj, France! Ti se le tako delaš, kot bi bil našel te jagode slučajno. Jaz pa vem, da ni bilo tako!

France (v zadregi): Kako to mislite, oče?

H r a s t a r: Da ti povem kar naravnost: Slišal si, da si je Marička zaželela jagod in da sem poslal Janeza ponje! Ti si pa vedel, da jih Janez ne dobi, ker je preneumen — in jih tudi res ni dobil. — Zato si se odpravil sam ponje v planino — jeli?

A n d r e j č e k (ki je ves čas v ozadju brskal po svoji cajni): O, pa še prav zares!

F r a n c ě (še bolj v zadregi): Res ne vem, kaj naj vam na to odgovorim!

H r a s t a r: Le nikar nič ne govori! Bom že jaz govoril. (Se ozre.) Kje je tvoja mati? (**K li č e**): Nosanka, Nosanka! (**P r i m e F r a n c e t a** za roko.) France! Le pre-dobro vem, kaj si storil Marički v njeni bolezn. Veliko, veliko sem ti dolžan!

F r a n c e (se brani): Bog ne daj! Nikar ne govorite tako! Saj vse rad storim, prav iz srca rad!

H r a s t a r: Marička je bila proti tebi vedno zadirčna in osorna! Nimaš povoda, da bi jo imel rad! Zato pa mislim, da si storil meni, kar si storil do-brega njej!

F r a n c e: Ne, ne, oče, to ni tako! (Se ozre po Marički.) Tudi Marički na ljubo!

Deseti prizor.

Andrejček, Hrastar, France, Marička, Nosanka.

N o s a n k a (pride počasi in nerodno z desne): Ali me niste klicali? Ali se mi je samo tako zdelo, kot bi me klicali?

H r a s t a r: Jaz sem vas klical, jaz!

N o s a n k a: A tako, oče! Malo se mi je zadremalo in nisem prav vedela, ali me kliče oče ali me sploh nihče ne kliče. Še sedaj napol spim.

F r a n c e: Da le morete ves božji dan spati!

N o s a n k a (jezno): Kaj naj pa sicer delam?

F r a n c e: Kaj majhnega bi pokomandirali v hiši, kakšno malenkost.

[N o s a n k a (komično): Ti malopridnež ti, ti pokvarjeni otrok! Ti gobezdalo! Ali nisem delala v svojih mladih dneh več kot preveč. Najslabšo službo sem si morala poiskati, samo da sem tebe imela lahko pri sebi. Ti postopač! Seveda, na moje stare dni moraš pa tudi ti zame delati. Da, da! (Hipoma zelo prijazno): Veš France, tvoj oče je bil bogat kmet! Na to se moraš tudi ozirati.

A n d r e j č e k (bolj zase): Kaj neki pa ima France od tega?

N o s a n k a (zopet zelo huda): Ti nepridiprav! Ti cigan ti!

H r a s t a r: Kaj mu pa hočete, Nosanka? Saj je France zelo priden.

N o s a n k a: Ja, priden, priden je že — to že! (Samozavestno): Moji otroci so vsi pridni. Sicer je France moj edinec, ampak tudi če bi imela deset otrok, vsi bi morali biti pridni! Vsi! In Francetov oče je bil bogat kmet, kar tudi ni kar tako!]

H r a s t a r: Ker je France tako priden in zvest hlapec, ki služi pri moji hiši z dušo in telesom, zato sem vas dal poklicati! Hrastar je sicer strog gospodar, ni pa nehvaležen! Dokler boste živeli, boste imeli pri meni zastonj hrano in stanovanje, skratka svoj kot. To vam sveto obljubljam!

N o s a n k a: Bog vam plačaj, oče, Bog vam povrni, saj sem rada pri vas.

H r a s t a r: To sem pa storil tebi na ljubo, France! Dokler mi ti sam službe ne odpoveš — te ne dam od hiše! (Mu seže v roko.) Na, moja roko na to! Dokler bom jaz gospodar, boš ti moj hlapec! (Odide v ozadje.)

A n d r e j č e k (se smeje zase): Hrastar je danes tako mehak kakor sirovo maslo iz planinskega mleka!

N o s a n k a: Kar priden ostani, France! Glej, ko sem bila jaz mlada, sem jaz zate služila, — sedaj moraš pa ti mene preživljati. Ti bo že Bog poplašal! [Veš, tvoj oče je bil bogat kmet!]

M a r i č k a (ogleduje jagode): Res si mi napravil prav veliko veselje, France!

F r a n c e (vesel): Ali res?

M a r i č k a: Prav zares!

F r a n c e (radostno): Veselje! S temi par jagodami!

M a r i č k a (prisrčno): Vse, kar mi bereš v očeh, mi izpolniš! Dobro vem, da si zame vstal sredi noči!

F r a n c e: Marička! Vse svoje svetle dneve bi dal za temne noči, samo da bi ti lahko s čim ustregel! O,

kaj bi dal, da bi se pozdravila! Šel bi brez počitka čez drn in strn, čez skale in prepade, dokler bi se ne sedel, samo če bi ti ozdravela. (Gorko): Veruj mi, Marička, resnično!

Andrejček (ki je brskal v svoji košari, posluhne): Da te šentaj, kaj pa je to?

Marička (gorko in srčno): Že je minulo leto. odkar vem, da si mi dober, tako zelo dober!

France: Kdo pa naj ne bo dober s tabo?

Marička: Glej, ne morem več molčati! Vem, da ni prav! Pa moram ti priznati, France, prav tako rada te imam, kot imaš ti mene!

France (ves iz sebe): Marička, ali res, ali je to mogoče?!

[Andrejček (obupano, zase): Marička ga ima rada! Ej, pa vendar ne! Za vraga!]

Marička: Dolgo sem mislila, da se moram ubraniti te ljubezni, ki nama prinese obema nesrečo.

Andrejček: Da, pa prav zares!

Marička: Bila sem napram tebi trda in muhasta!

France (gorko): Marička!

Marička: Hotela sem, da me zasovražiš!

France: Marička!

Marička: Utajiti sem hotela svojo ljubezen in se rešiti pred očetovim prekletstvom — pa ni bilo mogoče!

[Andrejček (gre k Marički): Marička, ti preveč govoriš!

Marička (prijazno): Pusti me, Andrejček!

Andrejček (natiho): France, pusti jo, pojdi!

Marička: Pusti mi Franceta!

Andrejček (gre strahoma k svoji cajni.)

Marička: Mojega očeta poznaš in veš, da nikakor ne mara hlapca za zeta.

France: Saj tako visoko jaz še nikdar mislil nisem! Rad te imam, ker drugače ne morem živeti, in to je vse!

[Andrejček (zase): Ej, pozneje pride pa še kaj drugega!]

Marička (gorko): France! Razkriti hočem pred teboj svojo dušo, kakor razkrije mladi dan travnik in gozd ob ranem jutru! Bolna sem, zelo bolna! Bojim se, da zame ni pomoči!

[Andrejček: Marička! Nikar toliko ne govori! Miruj in zaspi! Lepo te prosim! (Prosi s povzdignjenima rokama.)]

Marička (tega ne opazi): In ker mislim, da zame na vsem svetu ni nič več...

France: Marička! Ne reži mi srca na kosce!

Marička: Vedi, da si mi za rodnim očetom najljubši in najdražji na tem božjem svetu ti. (Si potegne prstan s prsta.) Vzemi ta prstan! Je dar moje rajne matere, vzemi ga za spomin na uro, ko sem ti povedala, kako mi je pri srcu...

France (vzame prstan): Pa naj mi kdo ponudi zanj ves svet, pa mu ga ne dam!

[Andrejček: Ti prismojena ljubezen! Če Hrastar za to izve, pa je nesreča gotova! (Gre k Marički.)]

Marička: Pa dobro si zapomni, kar ti bom sedaj povedala! Ta prstan je tudi edino, kar imava midva med seboj! Kar se godi v srcu, za to nisem odgovorna prisegi — dejanja in besede — so pa v mojih rokah!

France (pomirjevalno): Kakor želiš, Marička, prav!

Marička (oslabi vidoma): Zato pa zaupaj prstanu kakor svetemu pismu! Midva se pa ne bova nikdar sestajala! Prisegla sem to svojemu očetu! Hlapca nikdar! Samo ne ljubezni s hlapcem! France! Vdaj se v to! Bodi mož, saj tudi meni ni lahko! Tudi če bi moj oče — kar Bog ne daj in kar tudi ne bo dal — prej umrl — brez njegovega privoljenja ne postaneva midva nikdar mož in žena — kar sem mu prisegla, bom držala do groba — zakaj očetova kletev ne rodi nikdar blagoslova in sreče! (Omedli, pade na klop.)

France: Za božjo voljo! Ali ti je slabo. (Jo ujame.)

Andrejček: Ti preklicana rogovila! Kaj si pa sedaj naredil! Nisi dosti prida, France, da veš!

France (boječe in poln usmiljenja): Marička, moje vse, pojdi, poneseš me v hišo! (Jo pelje v hišo.)

Andrejček (nekaj časa pomaga): No, sedaj pa prav zares ne vem, kje se me drži glava! Strela božja!

Do danes sem mislil, da sovraži Marička Franceta, kot rdeča mravlja črno — sedaj pa vidim, da ga ima rada, kakor sem imel jaz svojo rad pred petdesetimi leti... Res ne vem, pri čem sem! Najbolje bo, da jo odkurim.

Enajsti prizor.

Janezón, Andrejček.

Janezón (je že precej časa [od strani 38] med 10. prizorom prežal v ozadju in prisluškoval, pride v ospredje, zaničljivo): Prisluškovanje se mi je pa danes vendarle dobro obneslo. Le počakaj, ti prevzetna Marička! Jaz te že ozdravim, samo prekleto grenka bodo moja zdravila.

Andrejček (zapazi Janezóna, strahoma): Joj! Joj! Janezón!

Dvanajsti prizor.

Janezón, Andrejček, Hrastar.

Hrastar (gre čez oder, v hišo namenjen).

Janezón: Oče Hrastar, samo eno besedo bi rad govoril z vami.

Hrastar (začudeno): Janezón, ali si še tukaj?

Janezón: Veste, sosed, nekaj mi je še prišlo na pamet.

Hrastar: No, kaj pa?

Janezón: Pri Ančki sem se umaknil Korbarju, kako bi pa bilo, ako bi mi dali Maričko?

H r a s t a r (skoro užaljen, porogljivo): Najprvo Ano, potem Maričko! No, to se pa mora pustiti, Janezón, izbirčen pa nisi! Z vsako mojih hčera bi se poročil, samo da se priženiš na dober grunt. (Ga glasno zasmehuje.) Kaj ne, da res?!

J a n e z ó n (tudi porogljivo): No, no, Hrastar, če meni ne privoščite Maričke, boste dali grunt pa Francetu, vašemu Francetu!

H r a s t a r (začuden): Francetu?

J a n e z ó n: Ne bi zasnubil Maričke pri vas, vsaj danes še ne, ker je še bolna in se to ne spodobi. Ker nam pa pri občinskih sejah prav ti kot župan toliko pridiguješ, da je treba na vsak način preprečiti, da bi hlapci jemali gruntarske hčere...

H r a s t a r: Seveda, to je velika nesreča za nas kmete.

J a n e z ó n: Res, in pa ker se povsod ustiš, da bi svoje hčere prej spodil od hiše in jih pognal po svetu, kakor bi jih pa dal hlapcu za ženo...

H r a s t a r: No, le končaj! Mislil si, kam meriš!

J a n e z ó n: Mislil sem si, da moram hiteti, ker med Maričko in Francetom ni vse v redu!

H r a s t a r: Kdo to trdi?

J a n e z ó n: Jaz trdim! Ker sem se o tem sam na svoje oči in ušesa prepričal! (Govori tiho in z živahnimi kretnjami s Hrastarjem.)

Andrejček (ki je ves plašen prisluškoval): O, ti šmentani Janezón. Ne pišeš se zastonj Zlobec. Na ušesa si vlekel! Vohun!

Hrastar: Da je povedala Francetu, da ga ima rada. To mi ne gre v glavo.

Janezón: Prav na tem mestu mu je dala svoj prstan, prstan svoje rajne matere.

Hrastar: To ni res!

Janezón: Saj se lahko sam prepričaš!

Hrastar: Materin prstan!

Janezón: No, ali mi obljubiš Maričko za ženo, ako najdemo prstan pri Francetu?

Hrastar: Ne, ne, ne! Tega ne morem verjeti! To ni mogoče! (Pogleda okrog sebe.) Francè, Francè! Kje je France? (Odide hitro v ozadje.)

Janezón (kliče za njim): Hrastar! Oče Hrastar! Tu, tu, v hiši je! (Zase): Tako divja, kot bi bil ponorel! (Hiti za njim v ozadje.)

Andrejček (sam, se norčuje iz Janezóna): Ja seveda, tu notri v hiši je. Ti kača ti! Ti lopov! Svojo prvo ženo je ubil, ta ničvrednež! Kar strese me, samo če se spomnim nanj! (Iznenada odločno): Ne, ne, danes Hrastar ne sme najti prstana pri Francetu! Danes ne! Naj že bo, kakor hoče. (Vzame piščalko iz žepa in zabrlizga.) No, še tega bi se manjkalo. Marička je itak že tako slaba kakor kramarsko platno. Če sedaj še Hrastar zroji in napravi kakšno neumnost, pa bõ po njej! Ne, ne, taka nesreča se ne sme zgoditi!

Trinajsti prizor.

Andrejček, France.

France (pride iz hiše): Ali me nisi klical?

Andrejček (boječe, tiho): Ves se tresem zate!

France (prestrašen, gre po stopnicah doli): Kaj se je zgodilo?

Andrejček (se ozre plašno): Prstan mi daj!

France: Maričkin prstan?!

Andrejček (v strahu): Hitro! Nikar se ne pomišljaj! Sicer bo prepozno!

France: Maričkinega prstana ne dam za vse na svetu!

Andrejček (sili): Daj ga radi Maričke!

France: Andrejček! Kako? Kaj? Zakaj?

Andrejček (v silnem strahu): Prstan moram imeti na vsak način!

France: Pa če bi moral takoj umreti, ne dam prstana! Prstan je moja največja svetinja! (Odide v skedenj.)

Andrejček (komično jezen): Kaj!, Ne daš prstana! Ti vrag ti! Prstan moram imeti! Pa prav zares! (Odide za njim v skedenj.)

Štirinajsti prizor.

Janez.

Janez (pripelje z leve cizo, na kateri leži srna): Da bi le srne ne bile tako bedaste, in bi se ne hodile

v klade lovit; človek nima drugega kakor sitnosti ž njimi. (Ogleduje kolo.) Na, kaj pa je to? Saj ojnika nima! Vraga vendar, kdo je pa izmaknil ta žebelj? (Pusti cizo v ozadju in pride v ospredje.) Sedaj naj najprvo iščem ojnika, če ne še kolo izgubim! Ja, kako pa?! No, to ti je nedelja! Po jagode! Padem! Srno najdem! Srno privlečem domov! Srno peljem k lovcu! Iščem ojnika! Kaj pa še! Vse kar je prav! Gospod Bog je rekel: Šest dni delaj, sedmi dan ti pa ni treba vlačiti srne k lovcu, in danes je sedmi dan — nedelja — jo peljem pa jutri. (Pusti cizo v ozadju in odide na levo.)

Petnajsti prizor.

Andrejček.

Andrejček (prikobaca ves vesel iz skednja): Samo da imam prstan! (Preti): Le počakaj, Janezón! Jaz ti že dokažem, da zna biti Andrejček tudi zloben, če gre za dobro delo! Kadar pride moje dobro delo na dan, me bo Hrastar sicer prekrišpal — naj me le krišpa — Saj človek veliko prenese. (Se smeje.)

Šestnajsti prizor.

Andrejček, Hrastar, Janezón.

Janezón (iz desnega ozadja): V hiši je, v hiši!
Hrastar: Da bi bila moja Marička hinavka, tega ne verjamem.

Andrejček (zase): V hišo ju že ne pustim!
(Gre k stopnicam in sede nanje.)

Janezón: Če ne pojde, dokler boš ti živ, pa France počaka, da umreš! Potem se vzameta!

Hrastar: Tako naj bi govorila moja hči?

Janezón: Na lastna ušesa sem slišal!

Andrejček (zase): O ti lažnivi barabin!

Hrastar (zelo razburjen): Janezón! Če bi bilo to res!

Janezón: Prstan ti dokaže vse! Le pojdiva noter! (Vleče Hrastarja za sabo.) Saj Marička ne bo tajila, da mu je dala prstan.

Andrejček: Marička ne bo nič tajila, ker ji ni treba nič tajiti, zakaj če mi je Janezón prstana tako nevoščljiv, ga ji bom pa vrnil.

Janezón (zaničljivo): Kdo pa s tabo govori?

Andrejček (Hrastarju): In če vam je zanj žal, lahko prstan takoj vrnem. Brez njega bom tudi živel. Saj ga ne rabim. (Da Hrastarju prstan.) Tu ga imate, da ne bo besedi radi njega!

Hrastar (ogleduje prstan, vesel): Kaj, Andrejček, tebi je Marička dala prstan?

Andrejček: Dala ali ne dala — naj že bo, kakor hoče — jaz ga ne potrebujem več.

Janezón: Sosed, nika mu ne verjemi!

Hrastar: Tebi ga je dala?

Janezón: Saj to ni res! To je prevara! (Sili Hrastarja, naj gre v hišo.) Le v hišo pojdiva!

H r a s t a r (Janezónu ostro): Izgubi se mi izpred oči! (Andrejčku prijazno): No Andrejček, le obdrži prstan!

A n d r e j č e k (jezno): Jaz ne maram prstana! Radi te malenkosti naj bi imela uboga bolna sirota take sitnosti.

J a n e z ó n (jezen): Ta prebrisani pretkanec!

H r a s t a r: Le nikar se ne jezi! Andrejček! Saj tebi iz srca privoščim ta prstan. Niti ene žal besede ji ne rečem!

A n d r e j č e k: Moško besedo na to! Dokler Marička popolnoma ne ozdravi, niti besedice ne!

H r a s t a r: Tu je moja roka! Niti besedice ne! (Mu seže v roko.)

J a n e z ó n (zase): Ali je Andrejček s hudičem zvezan?!

A n d r e j č e k: Sedaj pa rad obdržim prstan! — Hvala lepa vam zanj, oče, hvala lepa!

J a n e z ó n: Ne dajte se vendar od tega starega prevejanca imeti za norca!

H r a s t a r (zadržuje jezo): Janezón! Veš, kaj ti povem! Kdor mi na kruh potresa strup, še daleko ni tako zloben, kakor pa oni, ki mi skuša iz gole požrešnosti zastrupiti srce.

J a n e z ó n: Kar sem videl na lastne oči, mora biti že res!

H r a s t a r: Nesramni obrekovalec!

J a n e z ó n: Že še pride na dan!

H r a s t a r (zaničljivo): Jaz moram proč odtod! Zakaj če bom moral Janezóna še dolgo gledati, bi utegnilo biti napak! (Odide v levo ozadje.)

A n d r e j č e k (zase): Sedaj je pa najboljše, da jo še jaz odkurim, če ne utegne tudi zame biti narobe! (Hoče oditi.)

J a n e z ó n: Nikamor ne greš! Tu ostaneš!

A n d r e j č e k: Janezón! Marička je na smrt bolna! — Saj bi drugače tega ne bil storil.

J a n e z ó n (ga zgrabi): Ti stari, malopridni potepuh!

Sedemnajsti prizor.

Janezón, Andrejček, Špela, Janez.

Š p e l a (iz hiše na desni): Ti Janezón! Hej! Kaj pa to? Starega Andrejčka si se lotil?! (Kliče): Janez, Janez!

J a n e z ó n: Na drobne koščke bi te raztrgal! Ti beloglavi jastreb! (Ga še vedno mikasti.)

A n d r e j č e k: Ne za šalo, ne vam v brk, radi bolne Maričke sem tako ravnal!

J a n e z (pride iz desnega ozadja): Kaj pa je! Tu sem!

Š p e l a: Andrejčku pojdi na pomoč! Andrejčku!

A n d r e j č e k: Samo bolni Marički na ljubo! Pa prav zares!

J a n e z ó n: Potem te bom bolni Marički na ljubo premikastil!

Andrejček: Janezón! Prosim vas prav lepo, nikarte!

Janez (oddaleč Janezónu grozi): Ne stori Andrejčku nič žalega! Nikar!

Špela (sili v Janeza): Pomagaj no Andrejčku!

Janez (se boječe bliža): Mir, pravim! (Hoče Janezóna prijeti.)

Janezón: Ne dotikaj se me!

Janez (že popusti): Vse zbijem! Tako sem divji!

Špela: Ali imaš že polne hlače! (Ga sune proč.)

Janez (se opogumi): Izpusti, sicer ...

Janezón (izpusti Andrejčka, gre proti Janezu): Ti pa izgini — ti zajec ti!

Janez: Kaj, zajec, zajec! Jaz zajec! Ti me pa že ne boš tako zmerjal!

Janezón (še vedno ne izpusti Andrejčka iz oči, Janezu): No, če nočeš biti zajec, si pa osel! Norec! Pepček!

Janez: No, da vam dokažem, da vi niste lažnik, in da sem res osel, norec, Pepček, vam nekaj storim, česar oslu ne smete zameriti. (Gre v ozadje.)

Špela: Bojazljivec! Ničesar si ne upaš! Sram te bodi!

!! 17. prizor se mora do tu igrati zelo hitro, od tu pa z bliskovito naglico. !!

Janezón (prime Andrejčkovo cajno in pomeče kruh, robec, pipo, par krajcarjev, sploh vse, kar je v

cajni, po odru): No, tu imaš ti potepenec hinavski, (ga prime za uho) kakor pobalina te bom za ušesa!

J a n e z (medtem pripelje iz ozadja cizo in jo sunkoma zavozi Janezónu pod noge, da se ta prebrne v cizo in binglja in cepeta z nogami po zraku): Le lepo nobel se pelji! Norec te bo pa vozil!

(Hlapci in dekle, otroci, kmetje privro iz vseh strani in se strašno krohotajo.)

Š p e l a: Hi! Bistahor! Le k sebi! Hi!

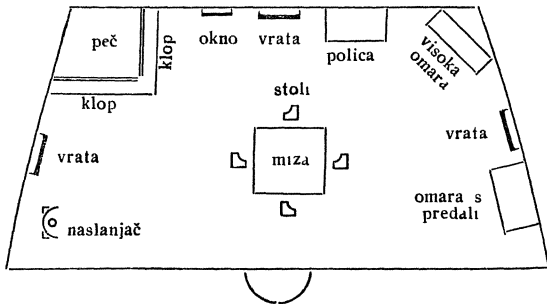
J a n e z: Hi! Hi! (Odpelje cizo na levo.)

A n d r e j č e k (se še ves trese; poklekne in dvigne roke k molitvi).

Z a s t o r.

Prizorišče drugega dejanja.

Kmečka soba pri Hrastarju. Ima troje vrat in eno okno. V ozadju na levi velika peč, okrog peči klopi. Stoli in miza. Na mizi gori luč. Na zadnji steni polica. Na desnem koncu visoka omara. Na sprednjem koncu vrata in omara s predali.

Drugo dejanje.

[Prvi prizor.]

Marička, Špela, Nosanka, Janez in še več hlapcev in dekel.

Marička (ravna pri mizi perilo in se ne briga za druge).

Nosanka (sedi pred kolovratom in prede. Skoraj ves čas spi, samo včasih se malo predrami.)

Špela in ostale dekle sede v polkrogu in predejo.

Janez (cepi pod polico trske).

Hlapec (snaži komate).

[Špela (prede in poje vložek):

Povej, povej studenček mal,
kam tak hití tvoj bežni val?

Povejte ve, megle lahne,
kam ženejo vas sapice?

Povejte, drobne ptičice,
kam se od nas poslavljate?

In ti mladost, zakaj bežiš?
Nevzdržno v večnost se gubiš?

Zakaj iz dalje zabljene
nikdar ne vrneš se?]

N o s a n k i (je v spanju padel klopčič iz rok. To jo zbudi. Lovi ga v polsnu [in poje za njimi):

Zakaj iz dalje zabljene
nikdar ne vrneš se?]

V s i (se smejejo).

N o s a n k a (se dodobra predrami): Čemu se pa smejite?

[Š p e l a (smeje se): Ker, mati, še v spanju z nami pojete!

N o s a n k a: Saj nisem spala! Samo zadremalo se mi je.

J a n e z: Še napačno je pela!

N o s a n k a: Zakaj bom napačno pela?! Bolje znam to pesem in prej sem jo pela kot ti, poba neumni! (Zelo hitro prede.)

Š p e l a: No sedaj je pa predramljena! (Smeh.)

N o s a n k a (jezno): Kaj se norčujete iz mene? Kaj sem vam pa zlega storila?]

M a r i č k a: No, ali bo mir? Sram vas bodi, da se iz uboge starke norčujete! Tudi vi greste za njo in boste tudi sami kedaj okusili sladkost starosti!

[J a n e z : Špela! Poj, poj!]

N o s a n k a (vedno počasneje prede in zopet zaspi).

[Š p e l a (poje vložek):

In ti mladost, zakaj bežiš?

Nevzdržno v večnost se gubiš?

Zakaj iz dalje zabljene

nikdar ne vrneš se?

J a n e z: To je lepa pesem, posebno če jo moja Špelca zapoje.

Š p e l a: To je poselska pesem. Nič nisi, nič nisi bil in svoj živ dan ne boš nič! Teh par let, ko smo še mladi in zdravi, nas pode po travnikih in gozdih, ko se pa malo postaramo, nas pa uprežejo in gonijo na delo, dokler se nas ne usmili smrt.]

M a r i č k a: Skoro je že dan! Ugasite luč, če ne, pride še kdo kropit. (Vzame perilo in odide na desno.)

V s i (popuste drug za drugim delo in gredo iz sobe po svojih opravkih).

N o s a n k a (spi še vedno. Ko so že vsi odšli, se hipoma prebudi in hiti presti. Ko zapazi, da je sama, pobere kolovrat in odcokla skozi srednja vrata): Jojmine! Jojmine!

Drugi prizor.

Marička, France, Hrastar.

M a r i č k a (prinese iz desne perilo in ga na mizi uravnava): Kakor so oče naročili, tako naj se zgodi.

France (skromno): Naj se, naj se, Marička! Hotel sem samo reči, da bi ne bilo napak, ako bi očeta opozorila na to (jo vdano gleda).

Marička (ne da bi ga pogledala): Oče so ukazali, da naj žene Nace belca, čemu torej s tem še izgubljeni besede.

Hrastar (vstopi skozi leva vrata; posluša neopazhen).

France (prijazno): Pogledj, Marička, belec je ves vražji, pot je zledenela in bojim se, da Nace ne bo kos muhastemu konju. Zakaj bi ne vprašala očeta, če naj grem še jaz z belcem.

Marička (nakratko): Ne bom! Kakor so oče odredili, tako bodi!

France (proseče): Marička, pa če bi se zgodila nesreča!

Marička: Tebe ne bo zadela odgovornost!

France: Opozori očeta na to!

Marička (osorno): Ne bom ga! Pa konec besedi!

France (zase): Pa ga nikan ne vprašuj! (Prijazno): Pa brez zamere, Marička! (Hoče oditi.)

Hrastar (prijazno): No, no, France, ti imaš prav! Na zledenelo pot nisem pomislil! (Marički): Zakaj pa nočeš meni povedati, ako se France česa domisli?

Marička (odločno): Zato, ker je očetova beseda ukaz! Oče ne trpe ugovora! Tako ste od nekdaj hoteli in tega sem se držala!

H r a s t a r: Že prav! Že! Pa povsod so izjeme!
(Prijazno Francetu): Le pojdi tudi ti zraven in pomagaj Nacetu gnati belca do konca vasi.

F r a n c e: Bom, oče!

H r a s t a r: Hvala ti za to, ker skrbiš za moj dom ne samo z delom, ampak tudi z možgani! (Ga potrep-lje po rami.)

F r a n c e: Saj to je moja dolžnost! (Prijazno): Z Bogom!

M a r i č k a (prijazno): Z Bogom! (Gleda toplo za njim.)

H r a s t a r (očitaje): Ni mi všeč, da si s France-tom tako trda! (Jezno): France je moj najboljši hlapec in ne trpim, da si tako osorna z njim. Kam pa gledaš, kadar govorim s tabo?

M a r i č k a (se obrne vsa zbegana): Saj ni nič, oče!

H r a s t a r: Vsi, kolikor jih je pri hiši, so s Fran-cetom prijazni! Ti govoriš pa ž njim samo takrat, ka-dar prav moraš govoriti, pa še takrat se samo zadiraš nanj! Mar si sedaj, ko si zopet zdrava in krepka, po-zabila, kaj je France storil zate v tvoji bolezni?!

M a r i č k a (pobere perilo, ne more skriti notranje razburjenosti): Oče, pustite me v miru s Francetom! (Odločno): Že vem, zakaj sem taka! Mislim, da tako, kakor je sedaj, mora biti prav! (Odide na desno.)

H r a s t a r (kliče za njo): Ti trma trmasta! Ma-rička je čisto moje narave! Kakor si zamisli kakšno

stvar, tako mora biti! No, no, mož, ki ga bo ta dobila, se bo moral upogibati kakor jambor v viharju, če ne... (Se obrne proti levi.)

[Tretji prizor.]

Hrastar, Janez.

Janez (razburjen iz leve): Oče, oče Hrastar! I, I, jaz ne ostanem več pri vas v službi, jaz pojdem!

Hrastar: Oho, zakaj pa pojdeš?

Janez: Kar moje poselske bukvice mi dajte! Pa je! Jaz pojdem proč! (Živahno maha z rokami.)

Hrastar: Kaj ti prihaja na misel, saj si se za vse leto zadal!

Janez: To je vseeno! Jaz ne ostanem več! Jaz, jaz, jaz sem razžaljen!

Hrastar (smeje se): Razžaljen, kako, zakaj, ali sem ti mar jaz kaj napravil?

Janez (hipoma dobrodušen): Oh ne, oča, vi mi niste nič naredili. Oče vi ste dobri... Ampak ti hlapci! (jezno).

Hrastar: A tako, hlapci so te razdražili... (Šegavo): Kaj so ti pa zopet hoteli?

Janez: Ti, ti, ti so rekli, da sem tepček, da sem neumen kot bik, da sem še bolj neumen kot ržena slama!

Hrastar (v smehu): Pa kdo ti je to rekel!

Janez: Vsi hlapci... Nace, Dorče, Martin. (Divji): Jaz ne zdržim več! Jaz pojdem!

H r a s t a r (pomirjevalno): Bodi no pameten, Janez, pamet je boljša kot žamet!

J a n e z: Kako pa naj bom pameten, ko mi pa vsakdo pravi, da sem neumen. Tega ne prenesem več! Pojdem! (Hoče oditi.)

H r a s t a r (zase): Tega ubožčka so si danes zopet pošteno privoščili! (Glasno in prijazno): Janez, pojdi k meni, nekaj ti povem!

J a n e z (pride, nezaupno): Kaj mi poveste?

H r a s t a r: Dobro me poslušaj! Če ti kdo reče, da si tepec, — ali me razumeš? —

J a n e z: Da, to že razumem!

H r a s t a r: Če ti kdo reče, da si tepec, smej se mu v obraz in misli si pri tem, da si pameten.

J a n e z (ves osupel gleda Hrastarja): Ampak, oče (bojazljivo), ali si smem misliti, da sem pameten?

H r a s t a r: Seveda smeš! Jaz ti dovolim!

J a n e z (potolažen, ponosen): No, če mi vi oče dovolite, da si smem misliti, da sem pameten, potem pa ostanem!

H r a s t a r: No, torej!

J a n e z: Hvala, oče, hvala (gleda v nasmehu Hrastarja, potem glasno smejoč se odide skozi srednja vrata).

H r a s t a r (gleda za njim, vzdihne): To vam je treba potrpljenja! In s takimi ljudmi se moram ubijati. Pa še vesel moram biti, da jih sploh dobim! Ker nihče ne gre več za hlapca na kmete. Vse sili v mesto.

Vsak bi postal rad rokodelec. Kam pa to pride? Kako bodo pa ljudje živeli, če ne bo hotel nihče več biti kmet!?

Četrți prizor.

Urban, Nace Riglar, [Jože Groznik,] Hrastar.

Urban (opasan s sabljo, pol uniformiran, pol civilen, v zelenih nogavicah, kratkih belih hlačah, s čepico na glavi, prižene skozi srednja vrata Riglarja [in Groznika] in ju (ga) hoče vojaško predstaviti županu): Le semkaj stopita in v pozoru stojta!

Hrastar: No, kaj pa je zopet?

Urban (stopi naprej): Gospod župan! Javljam pokorno: en zakrknjen grešnik [in pa eden, ki mu nič ni]!

Hrastar: Nace Riglar [in Jože Groznik]! Glej, kaj sta pa zopet napravila?

Riglar: Svojo pravico zahtevam, gospod župan, svojo pravico!

[Groznik (se dela zelo bolnega): Na smrt sem bolan, oče župan, zelo, zelo sem bolan! Joj, joj!]

(Obenem.)

Hrastar: Ne govorita drug čez drugega! Da vaju razumem! Saj bo vsak lahko svoje povedal!

Urban (Grozniku): Kadar tale govori (pokaže Riglarja), ti molči! (Riglarju): Kadar pa tale govori (pokaže Groznika), pa ti molči! Ne govorita skupno obenem, saj nista dvojčka!

Riglar: Saj sem samo jaz govoril. Saj ta še govoriti ne zna!

Hrastar: No, torej le lepo povejta, kaj je prav za prav!]

Urban: Nace Riglar je Cirmanovemu Šimonu ukradel mladega puhka na nepošten način, hoteč se okoristiti.

Hrastar: Kaj je ukradel?

Urban: Pujska!

Riglar: Majhnega prašička! Takle občinski sluga, ki še po slovensko ne zna (oponaša): Puhka, pujsa... Prašička sem ukradel.

Hrastar: Če je ukradel prašiča, potem pride pred sodišče.

Riglar (zadovoljno): No, kaj sem ti pravil?!... Pa mi hočejo prašička utajiti.

Hrastar (strogo): Si vendar ne boš domišljeval, da boš za tatvino pohvaljen.

Riglar (jezno): Sluga pravi, da ga nisem pravilno in v redu in po paragrafih ukradel!

Hrastar: Pa se človek spoznaj pri vas!

Urban (razlaga): Cirmanovemu Šimonu je Riglar ukradel prašička. Preden ga je pa še ta utegnil odnesti, ga je Cirman zalotil. Da bi ne imel sitnosti in potov pred slavno sodnijo, je parkrat prav pošteno položil svojo desnico na obtoženčevo lice in ga namazal z leskovim oljem, da mu je palico polomil nad rebri.

Nato je spodil Naceta Riglarja izpod svoje strehe in mu konfisciral na nepošten način prisvojeno blago.

H r a s t a r: A tako je torej bilo!

R i g l a r (ponosno): Tako, tako, pa jaz nisem zadovoljen s tistimi par zaušnicami! Jaz hočem sedeti. Zapor mi pripada. Sedeti hočem! Čemu neki pa naj človek sploh krade, če ga ne bodo hoteli za tatvino zapirati?

H r a s t a r: Ti menda nisi srečen, ako nisi vsako leto po nekaj mesecev zaprt,

R i g l a r (razžaljen): Saj letos sem itak že kasen! Čez teden dni je božič. — Ha! — Lani ob tem času sem že pošteno sedel, letos se pa moram šele boriti za to, da bom lahko za pošteno opravljeno tatvino sedel ali ne! Pa svoje pravice jaz nikakor ne dam iz rok.

H r a s t a r: Riglar, nikakor ne razumem tvojega početja. Vse svoje življenje si bil vzor poštenega človeka, na svoja stara leta pa hočeš biti po sili tat!

R i g l a r (gleda k tlom): Vsak človek ima svoj poklic!

H r a s t a r: Tako pošten in priden si bil, sedaj na starost pa večni zapor!

R i g l a r (porogljivo): Ja, mar mislite, oče župan, da je v zaporu dobro? Poslušati moram pogovore, kakor jih še svoj živi dan nisem slišal. Med takimi zločinci moram živeti, da se čudim ljubemu Bogu, kako je mogel tako sodrgo ustvariti. Ričet tudi ni bog ve kako dober in postelja je trda, da je joj!

H r a s t a r: Čemu pa potemtakem kradeš?

R i g l a r (osorno, divje): Čemu kradeš? Čemu kradem?! Ker se mi v zaporu le še boljše godi kot pri vas kmetih, kjer moramo kot občinski siromaki hoditi od hiše do hiše in v mrzlih skednjih prezebatih vse mrzle zimske noči. Da, da, oče župan, tako skrbite vi kmetje za svoje oslabele hlapce in posle, da ti ubožci še morilce in zločince zavidajo za zakurjeno sobo v jetnišnici! Tako je z nami posli na stara leta!

H r a s t a r (v zadregi, seže v žep in da Riglarju nekaj drobiža): Nace, tu vzemi, pojdi v gostilno in privošči si kozarec vina, da ti preidejo te temne misli.

R i g l a r (vzame denar): Hvala, oče župan. Kaj pa prašiček?

U r b a n: Prašiček ni bil pravomočno ukraden in je že zadela storilca telesna kazen pretepanja, zato je pujs pred paragrafi mrtev.

R i g l a r: To ne gre! To ni v redu! Svoje pravice do gorke prezimnine si ne dam vzeti! (Gre k peči, se greje.)

[H r a s t a r: No, kaj pa je s tabo, Groznik?

G r o z n i k (je sedel doslej pri peči, stopi k županu): V bolnico bi rad šel, v bolnico, na smrt sem bolan!

H r a s t a r: Vsako leto siliš na zimo v bolnico.

G r o z n i k: Ozeblina me režejo do kosti. Joj, joj!

H r a s t a r: In občina naj plačuje stroške?

Groznik: Kje sem si pa drugod nakopal bolezen kot pri delu na vaših kmetijah v vaši občini?

Hrastar (slabe volje): Vedno bi se po bolnicah vlačil!

Urban (uradno): Saj mu nič ni!

Groznik (ostro): Kako, mar mislite, da se mi bo v bolnici dobro godilo? Tu eden vzdihuje, tam drugi tarna, tam zopet tretji joka, iz prvega nadstropja slišim neko rjojenje. Oče župan, le pojdite sami v bolnico, le poskusite na lastni koži, potem boste že videli, kako pasje se mora nam občinskim režežem tu pri vas goditi, da silimo in prosimo v bolnico med največje nadložnike na svetu, med uboge bolničke, samo zato, ker je gorko. Joj, joj, moja noga!

Hrastar (po kratkem preudarku): Urban, napiši mu nakaznico!

Urban: Nakaznico, da sme zboleti na podlagi svoje tukajšnje pristojnosti?

Hrastar: Da, tako! Pa mi jo prinesi v podpis!

Urban: Kakor ukažete! (Salutira.) (Grozniku): Stopi za mano, ti bolnik, ki ti nič ni! (Odide.)

Groznik: Hvala vam, oče župan! (Odide.)]

Hrastar (Riglarju): Kaj pa še ti tukaj delaš?

Riglar: Ne grem prej, dokler mi ukradenega prašička ne priznate. Sicer se pritožim! Pozimi hočem biti zaprt — poleti ne potrebujem milosti — takrat je povsod gorko.

Hrastar: Glej, da se mi pobereš, če ne, pokličem hlapca!

Riglar: Tako! Sirovi boste tudi še z mano! Saj ne zahtevam drugega kot svojo pošteno pravico! No le počakajte, oče župan! Prašička ste mi snedli, bom pa kaj drugega naredil! Zaprt moram biti, drugače še zmrznem! (Jezen odide.)

Hrastar: Če me še kdaj izvolijo za župana, prodam posestvo in se izselim v Ameriko — kakor gotovo je Bog v nebesih! (Gre k polici in nerodno brska po knjigah in papirjih.)

Peti prizor.

Andrejček, Hrastar, Marička.

Andrejček (malo nasekan, pa ne pijan, ravno toliko, da je dobre volje, pride pevaje v hišo): Sli-vovke pol fraklja, brinovca pol fraklja — za rum mi je pa že zmanjkalo drobiža. (Zagleda Hrastarja, se opravičuje): Kar prišel sem, hm, hm! Bog daj dober dan, oče Hrastar! Saj dovolite. (Odloži košaro k peči in sede.)

Hrastar: No, odkod je pa danes tebe prineslo?

Andrejček (smeje se): I! Hahaha! Popsod me je bilo zadosti! Vso noč nisem nič spal! (Zapazi Maričko in ji primiga.)

Marička (ga prijazno pozdravi).

Hrastar: Vso noč nisi nič spal! Pa tako mraz, kot je danes!

Andrejček: Ja, ja, mraz je od vraga, res je, od samega vraga, Janezón pa je še za tisoč takih vragov. (Brklja po svoji košari, izlaga in zopet vlaga.) Včeraj bi bil moral imeti svoj dan pri Janezónu! (Smeje se hudobno): Ha, ha! Pa sem se rajši vso noč in ves dan potikal po mrzlem gozdu, kakor bi pa šel k Janezónu.

Hrastar: Še oboliš, ker tako po neumnem prezebaš, potem boš hotel pa še ti v bolnico.

Andrejček: Jaz, jaz že ne! Revček Andrejček ne bo nakopaval vam gospodarjem nobenih stroškov na glavo. Jaz sem kakor strune na goslih. Vzdržim, dokler morem, kadar me bo pa življenje preveč pritegnilo in napelo, tedaj se mi bo odtrgalo, pa prav s korenino vred! Pa še prav zares!

Hrastar: Mislim, da se ga je danes Andrejček malo nabral?!

Andrejček (smeje se): Ja, malo, pa prav malo! Hočevarjev Lojz mi je ponudil par požirkov. Ker me je zeblo, sem tiste kozarčke kar zvrnil, sedaj pa hočejo kozarčki mene prevrniti. Ah, saj če bi bil včeraj kaj jedel, bi mi ne bilo nič! Prav nič! Pa sem že 24 ur tešč. Drugače imam trdno naravo in veliko prenesem! (Se opoteče na klop.) Ja, ja, pa prav zares! (Sede.)

Marička (je šla že prej iskat v kuhinjo žgancev): Andrejček, malo žgančkov je še ostalo, ali jih boš pospravil? (Gre k peči.)

A n d r e j č e k (vzame vesel krožnik): Glej jo, glej! Kako se mi bo prileglo! To je jed! Hvala ti! Bog ti povrni! (Je z velikim tekom. Iz daljave je čuti kraguljčke sani.)

H r a s t a r: Kaj pa je to?

M a r i č k a: Sani! (Odpri okno in pogleda vun.) Oče! To veselje! Tone in Ana! (Odhit pri srednjih vratih. Okno ostane odprto.)

H r a s t a r: Kaj ne poveš? (Pogleda vun.) Pa v resnici! (Odide za Maričko.)

A n d r e j č e k: Mraz je zunaj, mraz! (Zapre okno.) Na gorkem človek šele čuti, kako je zunaj mraz. (Gre k peči in hlastno je in se ne briga za došle.)

Šesti prizor.

Tone, Ana, Marička, Hrastar, Andrejček.

A n a (zimsko opravljen. Ima lepo ročno košarico. Vstopi): Dobro jutro, oče!

T o n e (lovsko opravljen stiska Hrastarju roko): Pozdravljeni, oče! (Odloži suknjo in klobuk.)

A n a }
M a r i č k a } (se pozdravita). (Izmenjava namiz. prt.)

A n d r e j č e k (nese prazen krožnik na omaro in se vrne k peči).

H r a s t a r: No, me prav veseli, da sta nas prišla vendar enkrat obiskat!

M a r i č k a: Saj sta prav redka gosta!

H r a s t a r: Zelo prevzeta in visoka sta postala.
(Ga povabi za mizo.)

T o n e: Ne zamerite, oče! Opravki, opravki! Pa nisva utegnila! (Sede.)

H r a s t a r: Pa ne boš dal izpreči?

T o n e: Morava takoj zopet naprej! Kmalu bo božič. Takrat pridejo vsi kmetje v gostilno malo pomoževat. Prišla sva samo zato, da vam voščiva, oče, vesele božične praznike in srečno, veselo in zdravo novo leto! (Mu seže v roko.) In majhen sodček prav dobrega vinčka sem pripeljal za vas s seboj!

A n a (ki je doslej govorila z Maričko): Marička, tudi jaz sem ti nekaj za božič prinesla. (Vzame lepo rdečo svilnato rutico iz košare in jo ji da.)

M a r i č k a: Kako je lepa! Hvala ti! Kako ti to povrnem?! (Govorite natiho naprej.)

A n d r e j č e k (gleda radoveden, zase): Jojmine! Ta ruta je pa res lepa. (Privleče iz svoje cajne vso preluknjano in raztrgano ruto.) Tudi ta ruta je bila nekdanj tako lepa, sedaj je pa že vsa obleдела. (Gleda luknje.)

H r a s t a r: Marička! Prinesi vina in kruha! Alo! Le hitro!

M a r i č k a (odbrzi na levo): Takoj oče!

H r a s t a r: No, kako se vam pa drugače godi?

T o n e }
A n a } (obenem): Hvala, prav dobro!

Hrastar: No, Tone, kako si pa kaj z mojo hčerjo zadovoljen?

Tone (prime Ano za roko, gorko): Oče, prav srečen sem! Svojo ženko imam nad vse rad in jaz mislim, da ima tudi ona mene rada.

Marička (prinese štiri kozarce in polno steklenico vina, natoči).

Hrastar (prime za kupico): Bog blagoslovi vašin zakon!

Vsi (trkajo in pijo. Marička samo pokusi in nese kozarec Andrejčku.)

Andrejček (izpije, pogleda hvaležno Maričko, leže na klop in zaspi).

Ana: Oče, eno prošnjo imam še do vas!

Hrastar: Kar govori, ljuba Ančka!

Ana: Ob navadnih dneh in ob delavnikih lahko prebijem z eno samo natararico, včasih pa mi gre z eno samo trda, ali bi nam ne hoteli za včasih posoditi vaše Špele?

Hrastar: Kadar jo boš potrebovala, kar pošlji ponjo!

Tone: Hvala lepa! (Se pogovarja s Hrastarjem, ne da bi pazil na Maričko in Ano.)

Marička (postavi kozarec na mizo): Vidiš, Ančka, pri nas je še vedno vse pri starem! Preprosto in mirno! Pri vas je gotovo večji direndaj!

Ana (vstane): O to pa že! Pa odkrito povedano, gostilna je zame kakor nalašč. To ti je življenje. Zlasti

kadar pride lovska gospoda! Gospod Dornik, ki ima lovišče krog nas v zakupu, je izredno ljubezniv in prijazen gospod. Nepopisno mi je všeč! Tako vljuden, izobražen in lep mož! (Skrivoma): Kako pa ti in France!? Ali imaš upanje, da oče privoli?

Marička (začudeno): Kaj ti pa pade v glavo? Ali ne poznaš našega očeta?

Tone (vstane, seže Hrastarju v roko): Pa brez zamere! Oditu bova morala! (Vzame plašč.)

Hrastar: Žal mi je, da imaš zame tako malo časa!

Tone (resno, se opravičuje): Pa nikar ne zamerite, prej ko bova doma, bolje bo!

Ana (vzame ogrtač): Kdaj naju prideš pa obiskat, Marička? Pridi kaj kmalu. (Skrivoma): Zelo veliko ti imam povedati. (Se poslovi.)

Hrastar: Če nikakor ne moreta več ostati, pa Bog z vama! (Da eno roko Tonetu, drugo Ani.)

Ana: Z Bogom, oče! } (Gresta proti
Tone: Prav vesele praznike! } vratom.)

Hrastar: Pa srečno vozita!

Ana: Ko sva se vozila sem, bi bila skoro imela smolo.

Hrastar: Kaj se je pa zgodilo?

Tone: V Soteski smo se srečali z vašim belcem in se je hotel na vsak način splašiti. Enega hlapca je tako podrl po tleh, da sem mislil, da bo kar obležal!

Hrastar (Marički): Ali slišiš, Marička!

Tone: Vaš France ga je trdo poprijel in tedaj je obstal kakor okopan. (Odhajajoč): Korenjak je pa vaš France! (Odide.)

Hrastar: Korenjak in poštenjak! Sem prav zadovoljen ž njim. (Odide.)

Ana (odide).

Marička (odide).

Sedmi prizor.

Oder je par trenutkov prazen.

Janez, Riglar.

Janez (za odrom): Ti tat tatinski!

Riglar (za odrom): Le drži me! Dobro me drži, sicer ti pa itak ne bom ušel! Pa ti tudi meni ne uideš! Veš, jaz rabim pričo!

(Kraguljčki, ki se vedno bolj in bolj izgublajo v daljavi.)

Janez (iz leve, Janeza drži Riglar za vrat): Oče Hrastar, tatu sem zalotil!

Riglar: No le govori! Izpustim te pa zato ne, da mi kot priča ne uideš.

Osmi prizor.

Hrastar, Andrejček, Janez, Riglar.

Hrastar (pride v sredi): No, kaj pa je?

Janez: Riglarjev Nace je vlomil v Francetov kovčeg in ga je oropal.

Riglar (hudo drži Janeza, ponosno): Res sem vlomil. Ta mi bo za pričo.

Hrastar (oprosti Janeza): Izpusti ga! (Janezu): Stopi po občinskega slugo Urbana.

Janez (se prijemlje za tilnik): Takoj! Joj, kako me je držal! Takoj!

Riglar (ponosno-bedasto): Ker je bil prašiček premalo, sem napravil cerkveni rop. Tu glejte! (Izveleče star molitvenik.) Ta molitvenik sem ukral.

Hrastar (mu vzame knjigo): Ti nisi prav nič prida!

Deveti prizor.

Urban, Janez, Marička, Riglar, Andrejček.

Urban: Gospod župan, ukazujete!

Hrastar: Riglarja pelji na sodnijo, kradel je.

Urban: Ali naj ga uklenem?

Riglar: Bog ve, čemu? Sam grem, sam, rad! (Kaže na Janeza.) Ta tukaj je pa moja priča! (Vljudno): Pa zbogom, oče župan, pa brez zamere.

Urban (salutira in odide z Riglarjem pri srednjih vratih).

Marička (vpraša): V Francetovo skrinjo je vlomil?

Janez (važno): Ja, in jaz sem ga pri tem zalotil.

Hrastar: Si že priden!

Janez (se pobaha): Ja, ja! Če jaz koga ujamem, ga ne spustim več! (Se prime za tilnik in odide pri srednjih vratih.)

H r a s t a r (hoče dati Marički knjigo): Vzemi ta molitvenik in ko se vrne France, mu ga daj! (Opazi prstan.) Glej, notri je pa prstan! (Začuden): Prstan na židani vrvice! (Ogleduje prstan.)

M a r i č k a (se prestraši).

H r a s t a r (zraste): Prizadelo me bo! Prstan moje rajnice! (Žalostno): Marička, ta prstan sem jaz tebi podaril! Kako je prišel v Francetov molitvenik?

M a r i č k a (gleda zmedena v tla): Jaz sem ga dala Francetu.

H r a s t a r (razjarjen): Francetu!

M a r i č k a : Ko sem bila bolna.

H r a s t a r : Torej si mene, svojega očeta, ki bi ti moral biti vse na svetu, zahrbtno goljujala.

M a r i č k a (trdna): Nič zahrbtno! Javno sem mu ga dala! Stari Andrejček je bil za pričo.

H r a s t a r (zelo razburjen): A tako! Sedaj sem se nečesa domislil! Torej je to tisti prstan? Poglej më v oči! (Vzdigne desno roko k prisegi): Prisegam: dokler sem jaz tvoj oče in dokler bom imel še kaj oblasti nad tabo, toliko časa ne dobiš Franceta. Prisegel sem! In sedaj se mi poberi izpred oči.

M a r i č k a (obstane, pogleda očeta, nato na tla, počasi odide na desno).

H r a s t a r (zase): Torej je imel Janezón le prav. Moja hči s hlapcem! Ta sramota! (Zagleda Andrejčka.) In tu leži ta cigan potepinski, ki me je takrat preslepil.

(Pristopi in prebrne Andrejčka s klopi.) Poberi se iz moje hiše. Ti goljuf, ti capinski.

A n d r e j č e k (se zvrne s klopi na tla, v polsnu): Kje pa sem? Aha, padel sem s klopce! (Se ogleduje. Ko vidi Hrastarja, prijazno): Ah, oče Hrastar. Vi ste! Dober dan, oče Hrastar! Dober dan!

H r a s t a r : Le sam zase obdrži svoj dober dan, ti cigan ti potepinski! Vidiš! (Mu kaže prstan.) Ali poznaš ta prstan?

A n d r e j č e k (se še dobro ne zave): Prstan, prstan!

H r a s t a r (zasmehljivo): Prstan, da prstan, tisti prstan, o katerem si trdil, da ti ga je Marička podarila. Ti cigan, ti ciganski!

A n d r e j č e k (v zadregi): A tako... tako... tako... (Hoče zbrati svojo ropotijo.) Saj grem, saj grem! Zbogom! (Se opoteče.)

H r a s t a r : Pijana klada!

A n d r e j č e k (se oprošča): Oče! Nocoj je bila mŕzla noč in radi tega prstana si nisem upal k Janezónu. In zato sem vso noč taval okrog.

H r a s t a r : Ubije naj te Janezón! Ne bo te škoda, ti stari zvodnik!

A n d r e j č e k (jezno): Zvodnik pa nisem! Vaši hčeri na ljubo sem storil, ko je bila tako bolna.

H r a s t a r : Še slabši si kakor zvodnik! Poberi se mi! (Prebrne mu jerbas, da mu vse pade pod peč.)

A n d r e j č e k (jezno): Kaj? Suvالي me boste?!
— To so moje reči!

H r a s t a r : Pijani lenuh!

A n d r e j č e k (jezno): Lenuh, lenuh?!...

H r a s t a r : Da, lenuh si, pa še malopriden lenuh!

A n d r e j č e k (zroji): Oče župan! Tega mi pa ne smete reči! Lenuh nisem, ker sem svoj živ dan delal in rad delal, dokler sem mogel. (Kriči): Lenobe mi ne more nihče očitati. Če ne, če ne... (Dvigne roki v jezi, ne da bi se Hrastarja dotaknil.)

H r a s t a r : Kaj, še grozil mi boš?!

A n d r e j č e k (kot prej z dvignjenima rokama): V dno duše sem razžaljen! Razdražen sem... (Se opoteče.)

H r a s t a r : No, le čakaj! Stari vlačugar! (Kliče): Miha! Miha! Ti bom že tvojo vročo beraško kri ohladil.

Deseti prizor.

Miha, Andrejček, Hrastar, Marička.

A n d r e j č e k (sme samo s povzdignjenima in tresočima se rokama groziti, ne sme se pa ne hlapca, ne Hrastarja dotakniti. Ko ga pelje hlapec k vodnjaku, se mu mora braniti, a ne s silo, mora se dati ven potiskati.)

M i h a (pride pri srednjih vratih): Kaj pa je, oče?

H r a s t a r (pokaže na Andrejčka): Vzemi ga in pelji ga ven, in ako se gane, ga priveži zunaj na vodnjak.

M i h a (se popraska za ušesom): Pa je vražje mrz danes!

Hrastar: Stori, kar sem ti ukazal! Jaz sem gospodar!

Miha: No, radi mene! Na vašo odgovornost! (Gre k Andrejčku.) Pa pojdi!

Andrejček: Jaz ne grem! Ne grem! Jaz se bom branil. (Grozi z rokama.)

Miha (zaničljivo): Ti reva ti, ti se boš branila! (Ga prime in ga porine skozi srednja vrata.)

Andrejček (pri vratih, se trese in grozi): Hrastar, Hrastar! Zapomni si, za to dejanje ti kazen božja ne izostane. (Miha odide z Andrejčkom.)

Hrastar (sam): Francetu sem dal besedo, da obdržim njega in njegovo mater pri hiši. Je malopriden fant, ki me vara, a svoje besede le ne maram prelomiti! (Kliče): Marička! (Zase): Moja beseda mi je sveta!

Marička (z desne): Kaj želite oče?

Hrastar: Iz hiše boš morala!

Marička (gleda k tlom): Če je taka vaša volja...

Hrastar: Pospravi svojo obleko! Odrineš z mano k sestri Ani.

Marička: Kakor boste ukazali.

Hrastar: Še danes.

Marička: Kadar boste hoteli.

Hrastar: Da mi moreš storiti tako sramoto! Ljubezen s hlapcem!

Marička (gorko): Kaj morem jaz za to? — Tu notri v srcu, tu notri je...

Hrastar: In kadar sem jaz videl, si bila s Francetom osorna in odurna. (Zasmehljivo): Dobro se znaš hliniti!

Marička (odločno): To ni res! Vedno sem bila taka ž njim! (**Gorko**): Že dve leti se borim sama s sabo, molim in prosim Boga pomoči! Vse ni pomagalo nič! Ne morem si ga izruvat iz srca! (Pogleda skozi okno, zakriči): Kaj pa je to? Revček Andrejček — v tem mrazu — privezan pri vodnjaku.

Hrastar: Tako sem jaz ukazal!

Marička (v strahu, grozi, jezno): Vi, oče!

Hrastar (se skoro opravičuje): Bil je predrzen z mano!

Marička (ostro): Oče! Če morete biti tako tidosrčni napram ubogemu sivolasemu starčku, ki je pustil vso svojo moč in vse svoje žulje v vaši hiši, potem tudi meni ni treba, da vam polagam račun o tem, kar se godi v mojem srcu! (Skozi okno): Andrejček — že grem!

Enajsti prizor.

Odmor.

Miha, Hrastar.

Hrastar (pokliče polglasno): Miha!

Miha (pride, nejevoljen): Kaj bi radi?

Hrastar (ga ne pogleda): Odveži Andrejčka!

Miha (sirovo): Kaj ga je neki bilo treba sploh privezavati! No, pa saj je že tu! (Odide.)

Dvanajsti prizor.

Andrejček, Marička, Hrastar.

Marička: Le pridi, moj Andrejček! Le pridi! Saj ti ne bo nihče nič žalega storil. (Odločno): Če sem jaz grešila, naj oče kaznuje mene, ne pa tebe! Na tako brezsrčen način pa sploh ne! (Zmagovito): Tega kratkomalo ne trpim! (Gre po vino.)

Andrejček (gre ves tresoč se k Hrastarju): Oče Hrastar! Prosim, odpustite mi! (Se ves trese.) Mraz je!

Marička (mu da vina in ga pelje k peči): Le sedi, Andrejček moj! Pa malo vina popij! Ogrej se! (Očitaje očetu): Še tiste pol ure, dokler ne uravnam svoje obleke, bo gospod župan tebe in mene, upam, pustil v miru v zakurjeni sobi!

Hrastar (mirno, osramočen): Radi mene! (Odide počasi ves potrť na levo.)

Andrejček (sede k peči).

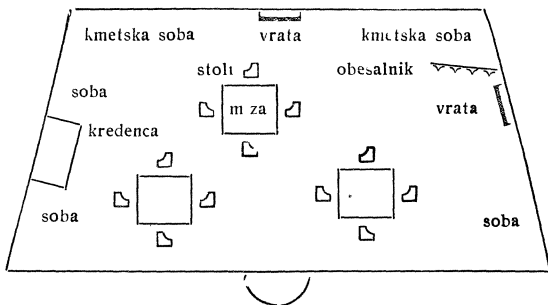
Marička (poklekne predenj in mu gladi lase in govori gorko): Ubogi moj Andrejček!

Andrejček (nasloni glavo na Maričko in ji prime lice med svoji roki, drhté): Marička, moja uboga Marička!

Z a s t o r.

Prizorišče tretjega dejanja.

Gostilna pri Tone Korbarju. Ima vrata v ozadju in na desni. Mize. Stoli. Na levi strani kredenca.

Tretje dejanje.

Prvi prizor.

Tone, Ana, [Malči,] Špela, Dornik, Košmrl, Pavel,
lovci, gonjači.

(Tone stoji v ozadju in opazuje Ano in Dornika. [Malči in] Špela donaša[te] pijačo. Pri eni mizi sede Dornik [in Košmrl] in še več mestno opravljenih gospodov-lovcev. [Pri drugi mizi pa lovec Pavel in lovci s kmeti.] Ana stoji pri Dorniku in se živahno ž njim razgovarja.)

[P a v e l (vstane in dvigne kupo): Gospodje lovci in strelci! Prosim malo posluha!

D o r n i k (govori zelo afektirano): Mir, prosim! Pavel ima besedo!

P a v e l: Preden se odpravimo na lov, želim vsem gospodom lovцем dobro srečo! Našemu visokospoštovanemu lovskemu gostitelju pa: »Gromovit živijo!«

K o š m r l: Bravo! Moj visokočislani prijatelj Dornik naj živi! Lovski blagor! Živijo!

V s i (vstanejo in trkajo): Živijo! Živijo!

Dornik [(afektirano): Hvala vam! Hvala!] (**K Ani**): Lepa gospa, ali vam smem ponuditi (ji da kozarec, trčita in se pomenljivo spogledata).

Tone (ju zavistno opazuje): Ana! Pridi sem k meni. Nekaj bi ti rad povedal!

Ana (jezno): Kaj pa zopet hočeš? (Gre nejevoljno k Tonetu.)

[**Košmrl** (polglasno Dorniku): Ti imaš nepopisno srečo pri ženskah! Oštirka je čez ušesa vate zaljubljena!

Dornik: To ni nič posebnega! Tega sem navajen! Pridem! Vidim! Zmagam! Meni se nobena ženska še ni ustavila. Nikdar še nisem bil odbit! Nikdar! (**Dornik** pogrkuje in izgovarja vsak l, nj, lj pretirano elarsko.)

Košmrl: No, saj si tudi lep mož!

Dornik (samozavestno): To pač! (Odmor.) Dobro vem, da imam nekaj na sebi, kar vsem ženskam imponira! Naravnost imponira, ti rečem!

Košmrl: Meni bi bila oštirkina sestra Marička ljubša!]

Dornik: [O, o, o, — saj ta je gotovo tudi vame zaljubljena! Samo doslej ji še nisem dal povoda, da bi mi povedala. Ni bilo še prave prilike!] (**Kliče**): Oštir! Račun prosim! Jaz plačam vse in za vse!

Tone (dobi tablico in računa).

[**Košmrl** (gre k Špeli, jo objame čez pas in jo hoče poljubiti).

Š p e l a (ga sune proč): Tako se pa nismo zmenili! Hrastar me je poslal sem, da postrežem gostom, a da bi morala še vas poljubljati, o tem mi ni zinil ne besedice! Tako se nismo zmenili!]

[A n a : Malči! Špela! Milostljivi gospod Dornik bi radi še enkrat slišali tisto pesem »Čuvaj se!«... Začnita! (Govori z Dornikom in ne posluša petja.)

Š p e l a : No to pa že! Pridi sem Malči!

M a l č i (jo je sram): Kar ne upam si začeti. Tako me je sram!

Š p e l a : Zakaj te je pa sram?! Le sem pojdi! Saj imaš glas za dve pevki! (Duet — vložek):

Slavček drobni, slušaj me,
vtihni v grmu, čuvaj se!
Saj žgolenje preveselo
bi lahko prostost ti vzelo;
čuvaj se!

Cvetka nežna, slušaj me,
skrivaj cvetje, čuvaj se!
Kdor te vzrl bi v tvojem cveti,
hotel bi te sam imeti;
čuvaj se!

Dekle zalo, slušaj me,
skrivaj lica, čuvaj se!
Tvoj nasmeh in lice zalo
bi nevredna srca vžgalo;
čuvaj se!]

Tone (je med računom opetovano ljubosumno pogledoval na Ano, izroči Dorniku račun).

Dornik (pogleda vsoto, plača z bankovci, ki jih položi na mizo): Tukaj je denar!

Tone (vzame z vzdihom denar, kratko, ne da bi pogledal Dornika): Dvesto dinarjev dobite še nazaj!

Dornik: Tiste pare obdržite [dajte pevkama]!
[Tone (jima da denar).]

Dornik (skrivoma Ani): Izgubil se jim bom na lovu! Prav kmalu zopet pridem! Prav kmalu! (Vzame puško.)

[Špela (Dorniku): Hvala lepa za denar! (Odide.)]

[Malči (istotako): Hvala lepa! (Odide.)]

Dornik (Tonetu): Vi greste še danes v mesto?

Tone (godrnjavo): Ne vem še za trdno.

[Vsi (oprtiljo puške in lovske torbe).]

Dornik: Radi nas vam ni treba ostajati doma! Le pojdite v mesto, kakor ste se namenili! Mi se vrnemo z lova zelo, zelo pozno! Pod noč!

[Košmrl: Torej! Pojdimo! Lovski blagor! (Odide.)]

Vsi lovci (odidejo).]

Dornik (Ani): Zbogom! Lepa gospa oštirka! Klanjam se! (Odide.)

Tone (sede za mizo. Glavo si podpre in je ves zamišljen in žalosten): Svoje življenje sem si naslikal tako lepo (vzdihne) in sedaj je postalo tako žalostno.

Ana (ki je spremila Dornika do vrat, se vrne).

Drugi prizor.

Tone, Ana, Marička.

Marička (preprosto, a čedno oblečena, z belim predpasnikom, nese skledo, pride z desne): Za koliko ljudi naj danes skuham kosilo?

Ana: Samo za nas! Lovska družba se vrne šele zvečer!

Marička (prikima): Že dobro! (Gre h kredenci in jo odpre in položi vanjo skledo.)

Ana (Tonetu): No, kaj je pa tebi? Kaj pa sediš tako obupan in žalosten? Ali morda s skupičkom nisi zadovoljen? Mar gospod Dornik ni dober gost?

Tone: Ta denar je v mojih očeh preklet! Rajši bi, da bi ne bil nikdar oštir!

Ana: I zakaj pa?! Kaj te je tako potrlo?

Tone (dobrosrčno pogleda Ano): Pa še vprašuješ? Ana? Če sama ne čutiš, zakaj sem tako pobit in žalosten — jaz ti ne morem povedati. (Odmor. Vstane. Prime Ano za roko.) Ljuba moja ženka! Rad te imam! Neizmerno rad! In zato me vse to tako boli!

Ana (se mu iztrga): Že zopet ljubosumnost?

Tone: Ne morem si pomagati!

Ana (očitajoče): Ti boš gostilno še pripravil na kant! (Pomirljivo): Ali ni dolžnost vsake oštirke, da je z vsemi gosti enako prijazna?

Tone: Ana, Ana, tvoji pogledi — so bili vse več kot prijazni.

A n a (užaljeno): Če mi misliš s tem začenjati, ti pa uidem in se vrnem domov k očetu.

T o n e (pobit): Tako izzveni pri tebi vsak pogovor: Pa pojdem domov k očetu! Ti dobro veš, da ti na to ne morem odgovoriti, ker te imam prerad in ta neumna moja ljubezen do tebe je moja slabost in tvoja in moja nesreča. (Odide počasi na desno.)

A n a (vzdihne): Oh, to je življenje... (Se zamisli.) Večen nemir!...

M a r i č k a (pride in opazuje Ano. Očitaje): Kdo pa je vzrok temu nemiru?

A n a: To še vprašáš? Ali nisi slišala Toneta?

M a r i č k a (počasi, resno, strogo): On ima prav!

A n a: Kaj? Ti ž njim vlečeš?

M a r i č k a (še strožje, ostreje): Tone ima eno samo napako: predober je! Če bi bila jaz tvoj mož, bi pognala tega neumnega in domišljavega Dornika s palico iz hiše, kajti, če je vajina gostilna odvisna od njegovega denarja, je bolje, da greš danes s svojim možem od hiše do hiše beračit, ker mu še lahko sežeš v roko kot poštena žena.

A n a (obupano): Tako govori rodna sestra!

M a r i č k a: Da, tako! Ker te ima rada in ker vidi, da tišči nesreča v tvoj dom.

A n a (se dela razžaljeno): Pa ti tako govoriš?! Mar si že pozabila, zakaj te je oče segnal od doma in te poslal sem k meni?

Marička (se bolestno nasmehne): Ta tvoj očitek, Ana, je prazen! Ako bi ti ljubila svojega moža tako pošteno, tako zvesto in tako iskreno, kot ljubim jaz Franceta, potem bi se medve lahko pogovarjali o čem drugem.

Ana (v zadregi, dobrodušno): Sama si mi rekla, Marička, da ljubezen in strela nikogar ne vprašata, kdaj in kje smeta vžgati!

Marička (resno in strogo): Ta ljubezen, ki te sedaj bega, ni ljubezen! Tvoje čuvstvo do Dornika je ničemrnost! Dobro se ti zdi, da se je mestni gospod tako ponižal, da te kvari in pridi!

Ana (razžaljeno): Sestra, tako ne smeš govoriti! Gospod Dornik me resnično ljubi!

Marička (srčno): Ana, ali Tone ni dober in pošten?! Ali zasluži te grenke ure? Poglej, sestra! Jaz držim svojemu očetu svojo prisego, ki sem mu jo še kot otrok prisegla in če bi umrla pri tem. — In ti! Ti si pa prisegla pred Bogom, ko si imela vso pamet zbrano in si ne storiš nič iz tega!

Ana (obupano): Marička, Marička, kako sem nesrečna! Gospod Dornik se ustrelil, vzame si življenje, ako ne bom dobra ž njim!

Marička (se smehlja): In ti mu to verjameš?

Ana: Seveda mu verjamem! Saj mi je prisegel na to!

Marička: Prisegel! Veš kaj, Ana, za bolj pametno sem te imela! On da bi se ustrelil! No, sicer bi

pa ne bilo nobene škode... (Se smeje posmehljivo.) Ampak tebi na ljubo ga bom ozdravila teh samomorilnih misli.

A n a : Marička! Kaj namerjaš?

M a r i č k a : Tvojo čast in tvojega moža srčni mir hočem rešiti!

A n a : Tiho! Nekdo prihaja! (Zase): Kako se bojim in se tresem! Nemirna sem vsa! Oh, to je življenje! (Počasi odide na desno.)

M a r i č k a (gleda za njo, zase): Le pametna bodi! Mir ti pa že jaz preskrbim!

Tretji prizor.

Marička, Andrejček, Malči.

A n d r e j č e k (pride s cajno po sredi): Dober večer Bog daj, Marička!

M a r i č k a (prisrčno): Andrejček! Ali si prišel! Bog te sprimi! [(Kliče): Malči, Malči! Prinesi kruha in vina!] Tu imaš kruha, le prigrizni, in kozarec vina!

A n d r e j č e k : Tako dobra si z mano! Bog ti poplačaj!

M a r i č k a : Kaj pa počenjaš? Kod hodiš?

A n d r e j č e k (važno in skrivnostno): Prav nalašč sem te prišel obiskat!

M a r i č k a (vesela): Kaj ne poveš?

[Malči (prinese vina in kruha, odide).]

M a r i č k a : Pij! In cajno odloži! In sedi!

Andrejček (polglasno, zaupno): France me pošilja k tebi! (Odloži palico.) Tisočkrat te pozdravlja in ti sporoča, (skrivnostno) da se zbirajo nad glavo tvoje sestre temni oblaki.

Marička: Nad Ano?

Andrejček: Varuje naj se pred Janezónom!

Marička: Pred Janezónom?

Andrejček: Janezón je očetu Hrastarju povedal nekaj strašnega! France je pa slišal.

Marička: Kaj sta oče in Janezón zopet dobra?

Andrejček: No in pa še kako!

Marička: Na, pij Andrejček!

Andrejček (pije): Janezón sedaj nekaj velja pri tvojem očetu!

Marička: Kaj mi ne poveš?

Andrejček (skriva jezo): S tabo se hoče poročiti! Zato se tako liže županu Hrastarju. (Jezno): Grunta ne privošči Francetu. Pa pravi: Če te ne dobi zlepa, te bo pa črnil tako dolgo, da te nihče več pogledal ne bo. Pijavka! Krvoses! (Divje): Če bi bil še mlad, to zver v človeški podobi bi pa premikastil! Presneto bi ga!

Marička: Ljubi Andrejček! Povej mi no, kaj veš o sestri Ani.

Andrejček (se domisli): Janezón je povedal Hrastarju, da je Ano včeraj ponoči neki gosposki mestni gospod pri vodnjaku poljubljal.

Marička (zraste): Janezón laže!

A n d r e j č e k : Laže, laže! Vem, da laže! Pa vse skupaj nič ne pomaga! On je Ano zalezoval in je poljub videl na lastne oči in slišal tudi. In sedaj očita očetu, da bi se Ana ne bila tako izpridila, ako bi jo bil dal njemu za ženo. (Pije.)

M a r i č k a (zase): Strašno! Če se to izve po vasi! Čast moje sestre je potem umazana za večno! In mir v njenem zakonu proč za vse večne čase. (Odločno): To se ne sme zgoditi! (Pomišlja.)

A n d r e j č e k : Kamor se Janezón kedaj zagrizne, tam ne popusti! Boš videla. Vzeti ga boš morala.

M a r i č k a (zaničljivo): Nikdar in nikoli!

A n d r e j č e k : Ti še ne poznaš Janezóna! Ne boš se ga mogla ubraniti. Ves vražji je! On trdi, da bo Franceta še ugnal, pa naj se to zgodi kakorkoli že! Ja, ljuba moja! Tvoj ubogi France je sedaj velik revež! Mnogo, mnogo jih mora preslišati! (Pije, razburjeno): Če bi ne bilo tako sramotno priti na vislice z mojimi sivimi lasmi in ako bi se ne bal Boga — tega hudičevega Janezóna bi še jaz — spravil s sveta! Pa prav zares!

M a r i č k a (se smeje): No, no, Andrejček! Tako ne smeš govoriti!

A n d r e j č e k (žalostno): Če dobiš tega vraga za moža, postaneš mučenica, kakršne ne pozna nobena praťka!

M a r i č k a : Bodi dober, Andrejček! Tisti, ki dela oblake in grom — ima tudi moč, da nebo zopet

zvedri in zjasni! Poišči Franceta! Povej mu, da ga pozdravljam in da naj pogumno vztraja — svoji stari materi na ljubo — Bog mu bo vse poplačal! Še nekaj! (Zelo gorko): Zabiči Francetu: Naj sliši o meni karkoli, jaz ga prosim, da zaupa moji ljubezni in zvestobi, — ne pa govoricam zlobnih ljudi. Zato ga rotim na najino ljubezen. (Gorko strese Andrejčku roko.) Andrejček! Bog s teboj! (Počasi odide na desno.)

Četrty prizor.

Andrejček sam.

A n d r e j č e k : Bog s teboj! Marička moja dobra! (Dene kruh v jerbas.) Marička ima Franceta tako rada — oba sta kot ustvarjena za zakonski par — pa nič ne pomaga, — ni jima sojeno, da prideta skupaj! Ljubi Bog ju je ustvaril drug za drugega — pa šment — ni jima namenjena sreča. Nesrečna morata biti oba! Pa samo zato, ker ta vražji Janezón tako hoče! (Vzame palico.) Ali je tak vražji kmet več kakor Bog v nebesih! Ja, ja, ti ljudje! Kaj govorim, ljudje: sami norci so — ves svet je poln norcev! Naša zemlja je blaznica! (V smehu): Pa prav zares! [(Poje kuplet-vložek):

Ker suče svet se in vrti,
se marsikaj narobe stri;
kar včasih kaj veljalo je,
narobe zdi se zdaj nam vse.

Trudili včasih so ljudje
 od zore do večera se,
 za delo zdaj predolg je dan,
 vsak že opoldne je zaspan.
 O ti narobe svet, o ti zaspani svet!

Poštenje kaj veljalo je,
 poštene v luknjo zdaj love,
 se krasti včasih smelo ni,
 zdaj krasti smeš na vse strani.
 Kar mislil kdo, to rekel je,
 resnica kaj veljala je,
 če zdaj resnico govoriš,
 neumnež svetu le se zdiš.
 O nepošteni svet, o ti lažnivi svet!

Krasili včasih so lasje
 dekleta naša in žene,
 bile so sramežljive vse,
 ponižne ino pametne.
 Zdaj pa lase si strižejo,
 in z barvami se mažejo,
 a pamet ne podaljša se,
 če se ostrižejo lasje.
 O ti neumni svet, o ti ostrižen' svet!

Spoštljivi bili so možje,
 mladina se učila je,
 zdaj jajce več kot puta ve,
 s starostjo kosa deca se.

Pa svet se suče in vrti,
 in meni vse tako se zdi,
 da zopet bo narobe svet,
 tak kakršen je bil popred.
 O ti narobe svet, o ti okrogli svet!]

(Odide zadaj.)

Peti prizor.

Marička, Dornik.

Dornik (pride iz srede, se ozira): Če bi le vedel, ali se je to krčmarsko teslo odpeljalo v mesto ali ne? (Odloži puško, k vratom na desni.)

Marička (pride iz desne. Obnaša se kakor nerodno kmečko dekle. Vendar zelo vljudna in boječa, a obenem neumna): Dober dan, milostljivi gospod, dober dan! (Se okorno prikloni.)

Dornik (zase): Ej, ali znaš ti tudi govoriti, pa sem mislil, da si mutasta! Hehehe!

Marička (neumno-uslužna): Morda kaj želite?

Dornik (zase): Per dio! Deklina je čedna! Zelo čedna! (Jo gleda.) Kaj ne, ti si sestra naše oštirke?

Marička: O da, to pač!

Dornik: Lepa Marička!? Kaj ne?

Marička: Marija mi je ime, to pač! Sveta Marija je moja zavetnica! (Ga bedasto pogleda.) To pač!

Dornik: Čedno dekle si!

Marička (se igra s predpasnikom, gleda v tla):
O ja, to pač!

Dornik (se potrka po glavi, zase): Tu notri
pač ni preveč kolesc! (Glasno): Kje je pa gospa sestra?

Marička: Malo je šla h gospodu župniku!
To pač!

Dornik: In oštir?

Marička: Tudi on je šel h gospodu župniku.
Ločiti se mislita!

Dornik (preplašen): Kaj? Kako? Ločiti? Ali
se prepirata?

Marička: Pa še kako! Ona ga je vsega spraskala,
on jo je pa pretepel. O, to pač!

Dornik (zase): Morda še celo radi mene? Ej,
kaj! Dal sem ji pač en poljub! To ni dovolj tehten
vzrok! Kaj pa je en poljub!? Zakaj me je pa ona poljubila?
(Marički): Zakaj me pa tako gledaš?

Marička (gleda v tla): Tega pa ne smem povedati!

Dornik (zase): Povšeči sem ji! (Jo prime za roko.)
Povej mi, Marija, ali si že kdaj ljubila?

Marička (vzdihne).

Dornik (se smeje): Vzdihuješ? Ali še ljubiš?

Marička (ga pogleda): Ne, ne ljubim več! Pre-
neumen mi je bil!

Dornik (zase): No, ta je moral biti pa prav pošten
tepec! (Marički): Ali je bil lep?

Marička: No, lep je že bil! Ampak vi, milostljivi gospod, ste še vse lepši! O, to pač!

Dornik (izpusti ji roko. Smeje se): Originalno dekle! Ona mi vsiljuje svojo ljubezen! Le malo počakaj, dekle, (zase) jaz ti pa ne bom preneumen!

Marička (plašno): Ali sem morda milostljivega gospoda razžalila?

Dornik (jo prime za roko): Bog ne daj! Jaz te ljubim! Zate bi lahko umrl.

Marička (ga pogleda): Ali je to resnica?!

Dornik: O resnica! Resnica! (Zase): Kar požrla bi me z očmi! Marička! Ti moraš z mano!

Marička: I kam pa naj bi šla?

Dornik: V mesto — k meni — k meni!

Marička: Vi ste plemenit gospod — jaz pa...

Dornik: Ti si pa ljubeznivo dete! Marička, ali pojdeš z mano?

Marička: O pač, to bi pa že zelo rada!

Dornik: Samo nekaj je! Kako boš prišla od tu proč!

Marička: O, kar ušla bom! Saj mi tukaj itak ne ugaja!

Dornik (vesel, zase): Čeden doživljajček! Kako blazno je zaljubljena vame! (Jo ogleduje.) In kako si lepa! Kako sveža, kako zdrava!

Marička: O pač, to pa že!

Dornik: No, sezi mi v roko, da prideš k meni! In poljubček za aro (jo hoče poljubiti).

Marička (se brani): Poljubčka pa ne dam prej, dokler se ne prepričam, da me ima milostljivi gospod res rad!

Dornik (gorkeje): Kako naj ti to dokažem? Ali hočeš, da ti prisežem!?

Marička: Rajši mi to napišite, kakor bi pa prisegali. Prosim vas, napišite mi na listek papirja, da me ljubite!

Dornik: Pa čemu to?

Marička: Od nekdaj sem si želela, da bi imela vsaj eno samo ljubezensko pismo!

Dornik (zase): Deklina je lepa, ampak neusmiljeno zabita!

Marička: Prosim, lepo prosim!

Dornik: No, če boš potem srečna, eh bien! (Vzame posetnico in piše s svinčnikom in obenem bere): »Ljuba Marička! Neizmerno Te ljubim!«

Marička: O Bog, kako so to lepe besede. Prosim vas, milostljivi gospod, napišite še zraven, da samo mene ljubite!

Dornik: Seveda, to se itak razume!

Marička: Prav lepo vas prosim.

Dornik: No, radi mene! (Bere): »Ljubim Te neizmerno (bere in piše), ljubim edino le Tebe!«

Marička: Hvala vam, tisočera hvala! (Vzame listek.)

Dornik: Ali si sedaj srečna?!

Marička: O tisto pa že! Zelo sem srečna! Saj bi vas ne prosila za te vrste, pa sem bila čisto prepričana, da ima milostljivi gospod mojo sestro Ano rad!

Dornik (v zadregi): Kaj pa še!

Marička: Oh ta Ana! Ta zna lagati! Baha se okrog, da se bo milostljivi gospod iz nesrečne ljubezni do nje ustrelil!

Dornik (užaljeno): Goska neumna!

Marička (silno vesela): Prosim, prosim, milostljivi gospod, še neumno gosko pripišite zraven!

Dornik: Čemu?

Marička (iz srca): Prosim vas, storite to, ako me imate res radi!

Dornik (zase): Lej si jo no! Saj ima tudi srce! (Marički): Ali dobim potem poljubček?

Marička (zopet neumno): O ja, tisto pa!

Dornik: No, pa bodi! (Bere): »Ljubim Te neizmerno! Samo Tebe ljubim, zakaj Tvoja sestra Ana je neumna goska!« (Ji da posetnico.) Tako, sedaj pa poljubček. (Jo hoče poljubiti.)

Marička (se mu izmuzne): Takoj! takoj! (V ozadje, kliče): Ana! Ana!

Dornik (se prestraši): Marička! Kaj ti pa prihaja na um?

Marička: Malo se moram pač pobahati z vašimi lepimi besedami!

Dornik (hiti k njej): Ali se ti je zmešalo?

Šesti prizor.

Ana, Marička, Dornik.

A n a (pride z desne): Kaj pa hočeš? (V zadregi):
A, gospod Dornik.

M a r i č k a (ji izroči posetnico): Beri to!

D o r n i k (hoče listek vzeti): Neumnosti, same
neumnosti!

M a r i č k a (ga zadržuje).

D o r n i k: Pojte, pojte, nikar ne berite!

A n a (bere, se prestraši in gleda osramočena v
tla): Prav se mi godi! To kazen sem pošteno zaslu-
žila.

D o r n i k: Marička! Ti, ti si brezmejno zabita!

M a r i č k a: No, no, tako brezmejno zabita pač
ne morem biti! Saj sem celo svojo sestro zopet pri-
pravila do prave pameti. (Vzame Ani posetnico.)

D o r n i k: Kaj? Kako? Ti si me na tako pretkan
način zvalila v past?

M a r i č k a (ironično): O ja, to pa že! (Odhiti
na levo.)

D o r n i k (počaka, da se umiri. Jezno, preteč):
Zlobna deklina! To boš še obžalovala! Eh bien! Eh
bien! (Vljudno Ani): Lepa moja gospa, odpustite mi,
samo neokusno šalo sem si dovolil!

A n a: Gospod Dornik! Svojo kazen sem zaslu-
žila, zato jo bom rada pretrpela in jo tudi dobro pre-

nesla! Vi pa ostanete kljub vaši gosposki obleki v mojih očeh prostaški in neotesan čednik!

D o r n i k (ves iz sebe): Čednik, čednik, čednik!

Sedmi prizor.

Ana, Dornik, Tone.

D o r n i k: To je preveč! Nikdar več ne prestopim praga vaše gostilne!

A n a: S tem nam izkažete samo veliko čast!

D o r n i k (razžaljeno): Eh bien, eh bien! (Vzame puško in zagleda Toneta, ki je medtem vstopil.) Ej, ali ste tudi vi tu, gospod Korbar?! Obžalujem, vaša gospa me je kruto žalila! Kruto, vam pravim! Odslej bom s svojimi lovskimi prijatelji zahajal rajši tja k »Zlatemu volu«.

T o n e: Zelo hvaležen vam bom! Samo glejte, da ostanete tudi res mož beseda!

D o r n i k: Tako! Tako! (Razžaljeno): Eh bien, eh bien! Eh bien! (Odide po sredi.)

T o n e (prisrčno): Ana! Krivico sem ti delal! Prosim, odpusti mi!

A n a (srčno): Moj dobri, moj ljubi, moj pošteni mož! (Ga prime za roko.) Jaz te prosim odpuščanja!

T o n e (ganjen): Moj Bog! Sedaj sem zopet srečen!

A n a: Poglej mi v oči! Na svoje oči ti prisežem, da te ne bom nikdar več žalila!

T o n e (gorko): Moja zlata ženka!

Osmi prizor.

Ana, Tone, Hrastar.

H r a s t a r (pride, praznično napravljen s tanko palico v roki).

A n a (veselo): Oče! (Mu hiti naproti.)

T o n e (isto): Bog daj dober dan, oče!

A n a: To je lepo, da ste prišli! (Mu vzame palico in klobuk.)

H r a s t a r (resno): Dober dan, Tone!

A n a (kliče): Marička! Marička! Oče je prišel! (Odide.)

T o n e: To je prav, da nas obiščete! Prosim, oče, sedite no! Kako se vam pa kaj godi?

H r a s t a r (ostro): Kako se mi godi? Moja lepa preteklost je pokopana! Sedanjost je bolna na smrt in prihodnost je neozdravljivo bolna! Sedaj si pa misli, kako se mi godi! (Se grenko smeje.)

T o n e: Oh, no, pa menda ni tako hudo!

Deveti prizor.

Marička, Ana, Tone, Hrastar.

M a r i č k a (pride, gre lepo k očetu in mu seže v roko).

H r a s t a r (gleda Maričko, Tonetu): No, kako se pa ta kaj obnaša?

T o n e: Zelo je pridna! Zelo pridna! Mi vsi smo z Maričko neizmerno zadovoljni!

H r a s t a r (trpko): Samo če je res! (Ostro Marički, ne da bi jo pogledal): Le hodi po svojih opravkih.

M a r i č k a (odide počasi in žalostno na desno).

T o n e (prosi): Oče, oče, nikarte ne bodite tako trdi!

H r a s t a r: Le pusti to! Samo predober sem bil s svojimi otroki. (Sede.)

A n a (prinese vina): Slišite, oče, kaj je pa danes vas prineslo k nam? (Mu toči.)

H r a s t a r (je ne pogleda): Boš kmalu zvedela.

T o n e (polglasno Ani): Danes oče ni dobre volje!

H r a s t a r: Ja, ja, ljubi moj Tone, kaj mora človek na svoja stara leta vse doživeti.

T o n e: Da, pa kaj takega?

H r a s t a r: Ali se še spominjaš, da sem Ruparju iz Grape svojega belca prodal?

T o n e: Za božič je bilo — takrat, ko sva bila z Ano pri vas.

H r a s t a r: Ker je bil belec še čisto mlad in tako lepo zrasel, sem ga malo vpregel in še to samo ob nedeljah, kadar sem se peljal v cerkev. Več ga nisem preizkušal! Ruparju iz Grape je bil pa belec tako nazarensko všeč — da mi je belca preplačal. Kaj sem hotel? Prodal sem mu ga, ker sem si mislil — če je bil belec pri meni dober, bo pri njem tudi — in sva se domenila, da sem mu porok za vse konjeve napake.

T o n e: No in sedaj?

H r a s t a r (trpko): Uporna je postala mrha! Štatljiva!

A n a: Lepi belec!

T o n e: Kaj boste naredili?

H r a s t a r: Kaj? — V časti so mi lasje osiveli, radi muhastega belca ne bom pojedel svoje besede.

T o n e: Sitna zadeva!

H r a s t a r: Čast je prvo; sitna zadeva se sploh ne sme jemati v poštev! Sem že Franceta poslal tja, da mi pripelje konja zopet domov. Sedaj ga bom kar po vrsti za vsa dela vpregal, na njivi mu že preidejo muhe. Ako mu je bilo pri Ruparju na Grapi predobro, — jaz bom to prevzetnost konjsko že vpregal v tako družino, da mu bo prešlo enkrat za vselej veselje do ritanja. (Odmor. Pogleda Ano, potem k tlom.) In ker sem že tukaj in da se ne bom vozil prazen domov, naj še tvoja žena vse svoje spravi skupaj in odide z mano —, ker jo bom vzel s sabo domov.

A n a: Mene? }
T o n e: Ano? } (Obenem.)

H r a s t a r (vstane): Če si ne dam radi neumnega konja omadeževati svoje časti — si jo bom dal še toliko manj — od svojih otrok.

T o n e: Za božjo voljo?! Kaj pa je, oče?

H r a s t a r: Obljubil sem ti, da ti bo moja Ana zvesta, pridna žena! Nalagal sem te!

A n a (prestrašena zase): Za Boga svetega!

T o n e: Ampak oče!

H r a s t a r (trdo): Tvoja žena je snoči ponoči pri vodnjaku gospoda Dornika poljubovala!

T o n e: Oče! Tega ne verjamem! (Pogleda Ano.)
To ni res!

H r a s t a r (Tonetu): Ne vtikaj se v moje zadeve! Ti ne poznaš sveta! Zakonski mož je vselej zadnji, ki izve o ženini nezvestobi. (Ani): Ali si ga poljubovala? (Odmor.) Si ali nisi? (Odmor.) Molčiš?

T o n e (gorko Ani): Ana! Reci no, da nisi! Saj ni res!

H r a s t a r: Ti molčiš? Tudi ta odgovor glasno govori! Obleci se — in z menoj!

A n a (ki je stala kakor okamenela, proseče): Oče! — Prosim vas — prihranite mi to sramoto!

H r a s t a r: Zakaj si nisi te sramote prihranila sama? Z menoj greš!

T o n e: V to jaz ne privolim!

Deseti prizor.

Tone, Ana, Hrastar, Marička.

M a r i č k a (se pojavi počasi na desni, poslušna).

H r a s t a r (Tonetu): Ali jo pustiš z mano — ali ne! Ali se zgodi tako, kakor hočem jaz — ali se pa ne poznavata več!

T o n e: Ana! Govori vendar. — Povej, da si gospoda Dornika danes sama od sebe zapodila iz hiše! Reci, da si nedolžna!

H r a s t a r (pomenljivo): Če bi bila res nedolžna, bi lahko to povedala! Tako pa ne more! (Tonetu prijazno): Poglej Tone, ti imaš gostilno, vsakdo lahko pride k tebi, kdor le hoče. K meni pa lovski gospodje ne morejo priti. Pred mojo hišo pa visijo cepci, s temi sicer ne morem na daleč streljati, od blizu pa prav pošteno treznijo prevroče glave! Vidiš, da se bom lahko ubranil sitnega Dornika in če je tvoja žena pre-slaba, da bi uspešno čuvala svojo čast, bom jaz poskusil, če ji bo moja pomoč kaj zalegla! Kadar se mi to posreči, ti jo zopet pripeljem nazaj! (Ani): Voz že čaka! Hiti!

A n a (hoče iti).

T o n e (prime Ano za roko, Hrastarju): Ne, svoje žene ne pustim izpod strehe! Njen mož sem in zato v tem jaz odločam!

H r a s t a r (zelo resno): To je res! Tega tudi ne tajim! Če ti ni všeč moja skrb za tvojo čast in če ti je majhna sramota premalo — pa počakaj, da doživiš — večjo. (Užaljeno): Jaz pa — jaz vas več ne poznam — ne tebe, ne svoje hčere. (Hoče oditi.)

M a r i č k a (mu prestreže pot in mu da posetnico): Oče, ostanite in berite!

A n a (se prestraši): Marička! Kaj si storila? Kaj nameravaš?

H r a s t a r (bere, pobledi): Marička! Ti! Ti si taka?

A n a: Oče! Nikar ji ne verujte! Marička je nedolžna!

H r a s t a r (se ne zmeni za Ano. Žalostno): Ti, ti si tako izprijena!?

A n a: Saj ni res! — Marička se hoče žrtvovati za mojo čast!

H r a s t a r (prime vesel Ano za roko in jo pelje v ospredje odra. Se opravičuje): Janezón se je zmotil. Slabo je videl! Krivico sem ti delal! Nikar mi tega ne šteje v zlo!

A n a: Ne, oče, ne! Jaz sem kriva!

H r a s t a r (skoro užaljeno): Ne govori, le nikar mi ne govori! (Marički globoko resno): Marička! Ker imaš še toliko časti v sebi, da nisi pustila sramote po krivem na sestri, te ne zapodim od hiše. Tvojo odkritosrčnost ti štejem v dobro.

A n a (prosi): Oče! Oče!

H r a s t a r: Ostani poštena! Ana! (Marički): S teboj pa hočem še zadnjič poskusiti, morda le še najdem kako sredstvo, da te privedem na pravo pot! Kako, tega danes še sam ne vem!

A n a (ga prime za roko in poklekne): Oče! Imejte usmiljenje z ubogo Maričko! Ona je nedolžna!

H r a s t a r (pokaže posetnico): Črno na belem, poglej tu! Ti nimaš pravice, da jemlješ greh svoje sestre nase, ker s tem omažeš čast svojega moža! (Hoče oditi.)

A n a (vstane, se drži za glavo): Oče noče verjeti! Moja sestra trpi po nedolžnem! To je najhujša kazen za moj greh! (Odide na levo.)

Enajsti prizor.

Hrastar, Tone, Marička, France.

France (pride iz srede): Oče! Belca sem prignal!

Hrastar: Že prav! Ti, France, ali znaš brati?

France: Tako, za silo že gre.

Hrastar: No, pa beri! (Zbadljivo): Ti, ti si mi mojo Maričko pokvaril in spridil.

France (divje): Kaj? Jaz sem jo spridil? (Prepričano): Ni ga boljšega in bolj poštenega dekleta na svetu, kot je Marička! (Se ozre, ponosno): No, kje pa je tisti, ki trdi nasprotno?

Hrastar: No, beri, beri!

France (zaničljivo): To je pač kdo drugi napisal, ne pa Marička! Saj papir je potrpežljiv!

Hrastar: Ampak ‚tistega drugega‘ je pa le pri vodnjaku poljubovala!

France: To trdi gotovo kakšen Janezón!

Hrastar: Sama je priznala!

France: Potem bo pa že vedela, za kaj je priznala!

Hrastar: Ti ne verjameš?

France: Nikdar in nikoli! Če Marička mene, ki me ljubi že dve leti, in sicer iskreno ljubi in radi česar toliko trpi in prenaša toliko gorja, do danes še ni niti enkrat samkrat poljubila, pa se bo šla mestnemu škricu obešat na vrat! Pa čeprav bi prisegla na

to, da ga je poljubila, in četudi bi sam videl, pa bi še ne verjel! (Raztrga karto in jo vrže po tleh.) Kdor je smel pogledati v Maričkino izredno srce tako globoko, kot sem pogledal jaz, mora imeti tudi izredno zaupanje — in jaz imam to zaupanje.

Marička (se vsa trese od veselja): France, France!

Hrastar: Ljubezen je že od nekdaj slepa! Maričko bom vzел k sebi na dom, ako mi vrneš mojo besedo, ki sem ti jo svoje dni dal. Prelomiti besede ne maram, zato te ne podim od hiše. Ali hočeš prostovoljno iz službe?

France: Marički na ljubo pojdem rad, pa tudi če ne dobim takoj druge pripravne službe. Bom pa stradal, kaj bi to, saj bi šel še beračit zanjo.

Tone: Ali bi se pogodil pri meni? -

France: Rad! Še danes, če hočete?!

Tone: Zmenjeno! Velja! (Sežeta si v roke.) Tudi svojo mater lahko pripelješ s sabo!

Hrastar: Prav dober in priden hlapec je! Za mojo hišo pa je bil nesreča! (Odide na desno.)

Tone (odide).

Marička: France, hvala ti!

France (gorko): Ljubezen pozna eno samo solnce in to je zaupanje!

Marička: Da pa vidiš, da mi lahko zaupaš, ti povem, da sem vsa tvoja, četudi naju usoda pre-

ganja! Zaupaj tudi ti vame tako, kakor te imam rada jaz!

France (veselo): Marička!

Marička (razprostre roke): Moj France!
(Objem.)

Z a s t o r .

Prizorišče četrtega dejanja.

Docela isto kot v prvem dejanju. Samo klopi in vejevja, ki je delalo senco bolni Marički, ni več. Ko se dvigne zastor, se mrači. Postaja vedno bolj temno. Ko nastopi Andrejček, je že čisto temno.

Četrto dejanje.

Prvi prizor.

Hrastar, Janezón.

Hrastar (pride z Janezónom): Ne govoriva več o tem! Lahko noč!

Janezón: Pa jaz vendarle dobim Maričko za ženo! Ta dan še doživim.

Hrastar: Če nimaš drugega boljšega upanja za svoja stara leta, potem ti bo slaba predla. Marička te pač ne mara in siliti je nočem.

Janezón (zvito): Samo če se še ne boš kesal?

Hrastar: Česa pa naj se kesam?! France je pri Korbarjevih in mi ne sme v hišo — in Marička se tega pol leta, kar jo imam zopet doma, prav dobro drži.

Janezón (zlobno): Sevé, radi Franceta se ti ni treba nič več bati. Ampak gospod Dornik! Kolikokrat pride na lov sem v te kraje, vsako noč se plazi ponoči krog tvoje hiše. (Zbadljivo): Hrastar, ali poznaš tisto srnico, ki jo Dornik pri tebi zalezuje?

Hrastar: Lahko noč, Janezón! Sit sem že tvojih večnih intrig in zdražb! Vedno čutim, kam pes taco moli. Ti o mojih otrokih še nikdar nisi vedel nič dobrega povedati!

Janezón (užaljeno): Tako! Ali sem kdaj govoril lažnivo? Kdaj sem natolceval? Ali s prstanom, ki ga je dala Marička Francetu, tudi ni nič bilo? No in potem — poljub pri vodnjaku. In tako ti bom tudi glede Dornika še oči odprl!

Hrastar (trpko): Če si me samo zato spremil, da si mi črnil Maričko, bi laže hodil brez tebe. Zbogom! (Hoče v hišo.)

Janezón (sili za njim): Oče Hrastar! Še eno besedo! Jutri moram davke plačati! In nimam denarja. Posodi mi tri tisoč dinarjev.

Hrastar: Kaj ti prihaja na pamet!

Janezón: Danes zadnjič me reši iz zadrege!

Hrastar: Sosed! Posodil sem ti tekom let veliko več, kot je ves tvoj grunt vreden! Kam pa pridem?

Janezón: Pa mi posodi vsaj en tisočak! Tega pa moram imeti! Če ne, me zarubijo.

Hrastar: Tako daleč pride kmet, ki se v vse drugo vtika, samo ne v svoj grunt. Kaj pa ti je treba hoditi z gospodo na lov? Gospod bi bil rad — ko si berač! Jaz ti ne posodim ni pare več! Lahko noč! (Odide v hišo.)

Janezón: Če mi ne posodiš, mi pa tudi nikar ne pridiguj! Ti skopuh ti požrešni! No, le počakaj!

Mi že še prineseš v mlin! Tvoj denar bom že zrahljal, da bo frčal po zraku, kakor metuljčki. (Se napravlja, da bi šel.) (Temni se.)

Drugi prizor.

Janezón, Nace Riglar.

Riglar (se splazi izza vodnjaka, polglasno):
Janezón!

Janezón: Kdo kliče?

Riglar (vesel): A si ti?

Janezón: No, — kako je? Ali si kaj videl gospoda Dornika?

Riglar: To že! Tu imam njegov klobuk! (Izroči Janezónu eleganten lovski klobuk z gamsovo brado.)

Janezón: Pasja vera! Ti si pa tič! Lep klobuk, kaj?

Riglar: Gospod Dornik vam sporoča, da Marički le prav dobro zagodite! Pravi, da je na to deklino silno jezen. Pa še enega kovača mi je stisnil!

Janezón: Jaz ti pa kupim novo obleko, ako se vse dobro izteče. Toda eno velja: da živi duši ne črhneš ne besede.

Riglar: No, to bi moral biti prismoda!

Janezón: Pa tudi če bi te zalotili, ne smeš izdati ne besede! Če ne, bi te moral ubiti! Prav gotovo, s sveta bi te spravil!

Riglar: Jaz ne izdam nič! Jaz že ne! V zaporih sem imel dobro šolo in vem, kako je treba tajiti. O, to pa znam!

Janezón: Pa pojdiva! (Odičeta za hišo.)

Riglar: Kdor taji — ne sedi! Ha, ha.

Tretji prizor.

Andrejček sam.

Andrejček (pride počasi od vodnjaka. Se ogleduje): Tale veter — tale veter — ni nič kaj prida! Prinese drugo vreme! Pa prav zares! (Jezno): Kadar imam pri Janezónu svoj dan, vedno pride kaj vmes! Ali je prav pasje mrzlo, ali se koplje v zraku k nevihti. (Dobrodušno): Ljubi Bog je že popolnoma pozabil na svojega Andrejčka! — Kadar se bliska in treska, nisem nič kaj rad sam v gozdu — jaz že ne — takrat sem rajši pri znancih. Tu poznam hišo — poznam psa — poznam hlev — kako šmenta bi jih pa tudi ne poznal. Saj sem se 40 let ubijal pri tej hiši. (Pokaže na okna v podstrešju.) Tu spi moja Marička! (Samozavestno): Če bi mi kaj bilo, kar poklical bi jo, pa vem, da mi takoj pride pomagat! No, no, pa ni treba! Le spančkaj, Marička! Saj grem jaz tudi počivat! Lahko noč! (Gre proti hlevu in odloži cajno in palico pred stopnice, ki vodijo v svislj.) Sedaj si posteljem! Cajna bo blazina! (Vzame iz cajne staro suktnjo.) To bo odeja! (Privleče še eno suktnjo.) To bo pa modroc. (Leže.) (Samozadovoljno): Ah — dobro je tako! Sedaj naj pa le dežuje in grmi — jaz sem že pod streho! Ti ljubi moj Bog ti! Marsikateri revež bi bil vesel, ako bi imel

tako posteljo. Ko sem bil čednik, sem spal na golih tleh in pod milim nebom. Kot hlapec sem spal v hlevu. Ko sem postal upravitelj posestva — majar, sem imel svojo kamrico. Ko sem se postaral, sem se preselil zopet v hlev, iz hleva sem prišel nanovo pod milo nebo in na vse zadnje včasih še celo v gozd. Hahaha! Poleti, ko je gorko, je v gozdu zelo lepo... (Se mu zadremlje.) Lepo je v gozdu in zdravo!... Lepo je... lepo... (Zaspi.)

Četrty prizor.

(Ves prizor je treba šepetaje govoriti.)

Janezón, Riglar, Andrejček.

Janezón: Tu je Maričkino okno. Sem pristavi lestvo.

Riglar (prinese lestvo in jo prisloni pod okno).

Janezón: Sedaj pa le splezaj po lestvi, na, tu imaš klobuk! (Mu da klobuk.)

Riglar (vzame klobuk in pleza po lestvi).

Andrejček (čisto tiho): V gozdu je lepo...

Janezón (se prestraši): Čuj, kaj je bilo to?

Riglar: Nič ni, veter tuli!

Janezón: Odpri okno in vrzi klobuk v sobo!

Riglar (odpira okno): Okno je od znotraj zapahnjeno!

Janezón: Prekleta smola! (Pomišlja.) Nič ne del! Odpri s silo!

Riglar (odpre s silo): Je že odprto!

Janezón: Vrzi klobuk v sobo!

Riglar: Sem že!

Janezón: Sedaj pa zlezi doli! Hiti! Hiti! Pa teci, kolikor te neso noge!

Riglar: Dobro je šlo. (Je priplezal na zemljo.) Posrečilo se je! (Hiti v ozadje.)

Janezón (počaka par trenutkov. Nato gre k hiši in potrka. Glasno): Hrastar! Oče Hrastar! (Hitro odide v ozadje.)

Andrejček (se na pol predrami): Pa se mi je prav tako zdelo, kot bi slišal Janezónov glas! (Se ogleduje.) E, sanjalo se mi je! (Jezen): Da se mi mora prav o Janezónu sanjati! Jaz se ga ogibam, on mi pa še v sanjah ne da miru! (Leže nazaj.) Ta malopridni ... vražji ... (Zaspi.)

Peti prizor.

Marička, Hrastar, Andrejček.

Marička (se prikaže v nočni opravi pri oknu): Kaj je neki bilo?! (Pogleda ven.) Ljubi Bog! Nocoj bo pa huda ura!

Hrastar (pride iz veže): Kdo pa je trkal na vrata?

Marička (vpraša): Ali ste vi, oče?

Hrastar: Kaj si še pokonci, dekle?!

Marička: Veter mi je okno odprl! Lahko noč! (Zapre okno.)

H r a s t a r (se ogleduje): Prav tako se mi je zdelo, kakor bi kdo na vrata trkal in me poklical po imenu! (Zadene ob lestvo.) Na, kaj pa je to? Lestva! Kako pa pride ta lestva sem?!

Šesti prizor.

Hrastar, Janezón, Andrejček.

J a n e z ó n (pride iz ozadja. Skrivnostno): Hra-star! Hra-star! Sem ga že zalotil!

H r a s t a r : Koga si zalotil?

J a n e z ó n : No, škrica! (Tiho): Gospoda Dornika!

H r a s t a r (prestrašen): Dornika! Kje?

J a n e z ó n : Ko ste mi prej odrekli posojilo, sem legel pred hišo in sem si belil glavo, kako naj si pomagam iz davkov! Pri tem sem zadremal! Kar zaslišim šepetanje in klicanje in vidim, kako je nekdo prislonil lestvo in splezal gori. Poslušam, poslušam in spoznam po glasu Dornika in Maričko!

H r a s t a r (kakor bi ga strela zadela): Maričko!?

J a n e z ó n : Sprva mu je prigovarjala, da naj nese lestvo proč, češ, oče bi jo utegnil najti. On pa je le prosil in moledoval... Samo za eno besedo... Samo za en pogled... Samo za en poljub... in končno se je Marička vdala in odprla okno...

H r a s t a r : Janezón; ne sčuj me zoper lastno kri! To ne more biti resnica!

Andrejček (se prebudi in se počasi dvigne).

Janezón (razžaljen): Ne more biti resnica! No, no, saj lestva tam tudi ni resnica in Dornikov klobuk tudi ni resnica! No, saj mene to nič ne srbi! Radi mene!

Hrastar: Kaj govoriš o Dornikovem klobuku?

Janezón: Jaz ne rečem sploh nič več! Lahko noč!

Andrejček: Torej je le bil Janezón prejšnji! Pa se mi le ni samo sanjalo!

Hrastar: Janezón! Pa pridi jutri po zaproseni tisočak! Samo povej mi, kaj je s klobukom?

Andrejček (tiho): Za nekak klobuk jima gre.

Janezón (potegne Hrastarja izpod okna in ga pelje v ospredje in se večkrat ozre proti oknu v strahu, da bi ga kdo ne slišal): No torej! Ko je plezal Dornik po lestvi — skočim jaz k lestvi in toliko, da je vtaknil glavo v sobo k Marički — zavpijem stoj! in potegnem predrzneža z lestve!

Andrejček: Ne besedice ne razumem!

Hrastar: Kaj takega moram doživeti?!

Janezón: Dornik pa smuk! In se je spustil v beg čez drn in strn, tako je hitel, kakor kamen, če ga vržeš na streho. Jaz jo uberem za njim! Pa ti moj Bog! Kako sem ga mogel v tej temi ujeti?!

Hrastar: Pa klobuk?!

Andrejček: Aha! Hrastarju so klobuk ukradli. Hehehe!

J a n e z ó n : Ko sem zagrabil Dornika za škrice, mu je odletel klobuk v Maričkino sobo in gologlav jo je ubral!

H r a s t a r : Če klobuk res najdem, potem...

J a n e z ó n : Če ga ni medtem Marička skrila, je gotovo še v sobi. In če najdeš klobuk v sobi — no, ali mi daš potem Maričko za ženo?

A n d r e j č e k (vstane, začuden): Kaj?

H r a s t a r : O tem se pogovoriva jutri!

J a n e z ó n : Lahko noč! (Odide v ozadje.) (Blisk.)

A n d r e j č e k : Ali sem začaran? Kaj čujem!

H r a s t a r (porogljivo): Torej veter ti je okno odprl! Veter! No, le počakaj! (Grozi.) Najprvo vleče veter — potem pride pa vihar!

A n d r e j č e k : Janezón je šepetal! Hrastar kolne! Tu je lumparija vmes! Ni vse po poštenem! In kako Hrastar v hiši razgraja! Kakor bi bil obseden! (Blisk. Grmi.) Če bi le malo bolje slišal! Za ubog klobuk, pa sredi noči tako razburjanje! Kako, ali je znorel?

Sedmi prizor.

Andrejček, Hrastar, Nosanka.

H r a s t a r (vrže culo skozi vrata): Tu so tvoje cape in sedaj se mi poberi iz moje hiše!

N o s a n k a (se opoteče iz hiše do sredine odra, gre zopet proti hiši, si upre roke v bok in kriči jezno):

Ti živina ti! Ali je že kdo kaj takega videl? Iz postelje me je vrgel na cesto! Ti živina ti!

A n d r e j č e k (spozna Nosanko): I no, kaj pa je s tabo?

N o s a n k a: Pripravila sem si svojo nedeljsko obleko in sem hotela iti v posteljo. Pa me je na stopnicah premagalo in sem zadremala. Pomisli, pa pride oče in me zbudi in me trešči na cesto, prej pa je vrgel v noč vso mojo obleko.

A n d r e j č e k (pobere culo in jo da Nosanki): Kako je pa vse to prišlo?

N o s a n k a: Vprašaj ga! Kako naj jaz vem?! Menda se mu je zmešalo. Kriči, da je moj France zanoril vase Maričko in jo potem vso spridil. Premisli, Bog, saj to je Francetova škoda, če si je svoje dekle spridil, ali mora zato še mene buditi iz spanja? Ta živina!

A n d r e j č e k: In prav zapodil te je!?

N o s a n k a: Prav spodil me je! Malo je manjkalo, pa bi se še spozabil nad mano. Spanje svoje imam pa od Boga in tu si ne dam prav nič reči in mi ga pobesnena živina ne bo kratila.

A n d r e j č e k: Pa neki vzrok je moral vendar gotovo imeti, da tako razgraja.

N o s a n k a: Neki gospod iz mesta je svoj klobuk in svojo kozlovsko brado in svoje perje in ne vem še kaj vse danes, ali včeraj ali te dni enkrat našel pod

Maričkino posteljo ali v njeni omari. Ne vem prav, preveč zaspana sem bila, da bi si natančno zapomnila.]

A n d r e j č e k : Skoro bi šel staviti za svoje večno izveličanje, da ima tu Janezón svoje parklje vmes. (Zlaga svoje suknje in svojo ropotijo v cajno.) (Grom.)

N o s a n k a (se prekriža): Huda ura bo in jaz reva naj grem v gluho noč! Saj me bo še strah. Ne grem, ne, saj nisem ob pamet! Spat grem. Pri vežnih vratih spredaj me je pahnil na cesto, pojdem pa pri vežnih vratih zadaj nazaj v hišo. (Gre okoli hiše.) (Grom.)

A n d r e j č e k : Moram v hišo! Hrastarja moram opozoriti.

Osmi prizor.

Andrejček, Hrastar, Marička.

M a r i č k a (samo na pol oblečena, s tisto rdečo ruto, katero ji je Ana podarila, krog vratu, pride iz hiše): Ne, tega pa že ne! (Si opasuje predpasnik.)

H r a s t a r : Potem pa nimaš v moji hiši ničesar več iskati! Pa tudi k sestri mi ne hodi!

M a r i č k a (prizadeta): Tja itak nisem namejnena! (Si zaveže črno svileno ruto krog glave.)

H r a s t a r : Ana te ne sme prenočiti! Preveč si pokvarjena in izprijena, da bi smela še biti pri poštenih ljudeh.

A n d r e j č e k (se približa Hrastarju): Oče Hrastar, nekaj bi vam rad povedal.

H r a s t a r (iznova zraste): Kaj pa ti tukaj okrog ponoči kolovratiš? Poberi se! Marš proč!

A n d r e j č e k : Oče, ne bodite hudi! Hotel sem vam samo to povedati, da Janezón ni nič prida.

H r a s t a r : Ti, ti nisi nič prida! Ti si ji tudi pomagal, da je postala vlačuga!

M a r i č k a (divje): Vlačuga nisem! Takega zmerjanja ne zaslužim in ga tudi ne trpim!

H r a s t a r (zlobno): Ne, ne, saj nisi! Pošteno kmetiško dekle si! Samo to smolo imaš, da rastejo v tvoji postelji moški klobuki.

M a r i č k a : Kaj jaz vem, kdo je klobuk vrgel v sobo.

A n d r e j č e k (se spne proti Hrastarju in mu pove na uho): Čisto gotovo nihče drugi kakor Janezón!

H r a s t a r (pahne Andrejčka od sebe): Veter, vihar ti je od znotraj okno odprl in zgrabil ta klobuk v Ljubljani v prodajalni in ga zanesel na tvojo posteljo. (Blisk. Grom.) Saj klobuki kar sami po zraku okrog frče kot golobje ali rogači! Hahaha!

A n d r e j č e k : Marička je nedolžna, v spanju sem to slišal.

H r a s t a r : Ali si še nisi izmislil nove laži, kakor takrat s prstanom?! Čakaj, da najdem palico! Jaz ti že pokažem.

M a r i č k a : Molči, Andrejček! Moja nedolžnost se bo že še izkazala!

H r a s t a r (zasmehljivo): Nedolžnost! (Se krohotaj): Hahaha!

M a r i č k a: Ne smejte se oče! Danes vam svoje nedolžnosti na žalost ne morem dokazati! A dokaz pride gotovo! In tedaj boste svoj sramotilni smeh utopili v vročih solzah kesanja!

H r a s t a r: Ali boš vzela Janezóna?

M a r i č k a: Ne, rajši umrem!

H r a s t a r: Potem mi pa izgini izpred oči in unri in ne nosi mojega poštenega imena dalje po svetu.

M a r i č k a: Preden grem, bi vas še nekaj prosila! Oče! Ne mečite stare Nosanke na cesto. Kadar se pa izkaže moja nedolžnost, naj živi stara Nosanka v moji sobi! To je moja zadnja želja!

H r a s t a r (resno): Ali hočeš Janezóna?

M a r i č k a (trdo): Ne!

H r a s t a r: Torej ga nikakor nočeš! (Blisk.)

M a r i č k a: Ne! in nikdar ne! To bi bila največja kazen božja, ki bi vas mogla doleteti.

H r a s t a r: Prav! Potem pojdi! Moja ušesa ne morejo tvojega glasu dlje prenašati. Roke me že srbel!

A n d r e j č e k (proseče): Oče Hrastar! Pamet, pamet! Poglejte to vreme!

M a r i č k a: Bog z vami, oče!

H r a s t a r: Nisem več tvoj oče! Ne maram od tebe tega sramotnega imena!

M a r i č k a: V mojih ustih je beseda oče častno ime! Kadar se izkaže moja čast, se bo vaša sramota

pričela! In sram vas bo, da ste kot oče ravnali tako brezsrčno z mano! Bog vam je dal sodniško oblast nad mano! Pa vi ste nepravichen sodnik, ki ne zaslišuje, ampak samo obsoja in ki peha lastno kri v smrt.

H r a s t a r (podivja): Pridiguj svojemu gospodu škricu, ne pa meni! Izgini in ne prikaži se mi nikdar več pred oči! Ne maram te več videti! (Blisk.)

A n d r e j č e k (milo proseč): Oče Hrastar!

M a r i č k a (žalostno): Saj grem! Pa prepričani bodite, da se nikdar več ne vrnem! (Prisrčno): Iz srca vam odpuščam, saj vi ste nedolžni! Zbogom, oče! (Hoče oditi.)

A n d r e j č e k (jo ujame za krilo): Marička! Nikar ne hodi!

M a r i č k a: Andrejček, le pusti me! (Počasi odide v ozadje.)

A n d r e j č e k (prosi ves v strahu): Oče Hrastar! Pokličite Maričko nazaj! (Leti za Maričko.) Marička, nikar ne hodi! (Leti k Hrastarju.) Prosim vas prav lepo, pokličite jo nazaj!

H r a s t a r (jezno): Miruj vendar že! (Odide v hišo.)

A n d r e j č e k (hiti za Maričko): Marička! Marička! Šla je, šla je! (Jezno pride pred hišo, odločno): Hrastar! Sama trma vas je! Vi ste živina! Vi ste svojeglavec! (Mehko): Sicer pa lahko noč! (Tepe s palico pri vsakem koraku zemljo. Jezno odide v ozadje.)

Deveti prizor.

France, Hrastar.

France (iz levega ozadja): Je li to drugačna zemlja, da hodim tako lahko po njej? So ta drevesa drugačna kot sicer, da se mi zdi gozd tako lep? In ta hiša! In ta okna?! Marička, samo za trenutek bi te rad videl! Ko bi ti vedela, kako nepopisno težko je, ko vedno mislim nate in ko te ne smem nikdar videti. Pa danes je bila zame srečna ura! Noben ptič ne leti tako lahko, kot sem jaz sem stopal, da bom Hrastarju dokazal, s kako peklensko zlobo zalezuje Janezón Maričko. (Trka na vežna vrata.) Oče Hrastar!

Hrastar (od znotraj): Kdo je?

France: Važno novico imam za vas.

Hrastar (odpre pritlično okno): Kdo je?

France: Jaz sem, France!

Hrastar (jezno): Ti si! Proč, poberi se mi izpred oči!

France (mirno): Takoj, samo sporočiti vam imam nekaj važnega.

Hrastar: Ne maram ničesar slišati!

France: No, potem vam pa naj vsaj to pismo izročim.

Hrastar: Iz tvojih rok ne sprejemem ničesar.

France: Morate! V pismu je Maričkina čast! Vaš zet in hči vam nujno pišeta!

Hrastar: Daj sem! (Vzame pismo.) Sedaj pa izgini! (Zaloputne okno.) (V sobi se vžge luč.)

France; Lahko noč! (Obstoji pod Maričkinim oknom.) Marička! Ni me slišala! Spi! Lahko noč, dekle! (Obstane.) Stoj! Janezón še ne ve, kaj se je gospodu Dorniku pripetilo. Morda si je izbral prav nocojšnjo viharno noč za svojo lopovščino. (Odločno): Ostanem tu! Morda namerava nocoj kaj z Dornikovim klobukom. (Zagrozi.) Ako res pride, potem mu nataknem jaz take krivce, da jih ne bo pri nobenem žegnanju kazal.

Hrastar (v hiši): Janez, Urša! (Pride iz hiše, v roki ima svetiljko in odprto pismo. Gre k skednju.) Miha! Peter! (Zagleda Franceta.) France, ti si še vedno tu!

France: Kaj pa želite, oče?

Hrastar (prijazno): France! Ali je to res, da so gospoda Dornika nocoj ob sedmih prinesli težko ranjenega k vam?

France: Res je, res, zakaj bi ne bilo res?

Hrastar (boječe): Nocoj? — Nocoj ob sedmih!

France: Seveda! Kakor je v pismu, tako je bilo. Gospod Dornik je začel z oštirko pri Zlatem volu ljubimkati — oštir je to opazil in ga je počakal in ko ga je nocoj zalotil, ga je s kolom pobil po glavi! Desno oko mu je izbil! Pol mrtvega so prinesli Dornika k nam! Zdravnik ga je obvezal in takega ga je Tone odpeljal v mestno bolnico.

H r a s t a r : Miha! Peter! Janez! Urša! Ali se nihče ne zbudi?

F r a n c e : Iz hvaležnosti in pa, ker se je čutil zelo slabega, je Tinetu priznal, da je iz maščevanja proti Marički poslal Janezónu svoj klobuk, da ga Janezón spravi kako v sobo Maričkino.

H r a s t a r (raztrga pismo): Hudobec! In moja uboga Marička se je res žrtvovala za čast svoje sestre.

F r a n c e : Da, žrtvovala se je! S tem je ozdravila Ano pred Dornikom in prinesla zopet srečo in zadovoljnost v mladi zakon.

H r a s t a r : In to mi poveste šele sedaj!

F r a n c e : Kaj pa vam pomaga pripovedovati, ko itak ničesar ne verujete! Vedno in vedno imate vi svoj prav! Vaša pamet in vaša glava je trša kot vaše ime!

H r a s t a r : Marička! (Joka.) Moja Marička!

F r a n c e : Sedaj mirujte! Pustite jo, naj spi!

H r a s t a r (tarna): Saj ne spi! Po gozdu tava! Našel sem Dornikov klobuk in sem Maričko pognal iz hiše.

F r a n c e : Iz hiše ste jo nagnali! (Trdo): Oče Hrastar! Vi nimate niti trohice srca!

H r a s t a r (proseče): France! Prosim te, pomagaj mi iskati mojo Maričko! Lepo te prosim! Bogato te nagradim!

F r a n c e (bolestno, srčno): Če jo najdem še živo, mi že Bog poplača s tem; (trpko) — potem ne potrebujem od vas nobene nagrade! (Hitro odide.)

H r a s t a r (obupno): Kaj sem storil? (Si zakrije obraz z rokami.) (Blisk.)

[V višavi prav visoko zagledamo v skalovju Maričko, par metrov niže, v sredi hriba pa Andrejčka, ki drug za drugega ne vesta in ko tavata v noč.] (Blisk.)

Z a s t o r .

Peto dejanje.

Prvi prizor.

Janezón sam.

J a n e z ó n (pride s strunami in s klado iz leve): Danes si moram za svojo zaroko z Maričko pripraviti še dobro divjačino. Kadar postanem Hrastarjev zet, bom pa že opustil ta posel — potem bom imel sam svoj lov. (Nastavlja pasti.) Če bi dajali za dobro nastavljene pasti ali klade nagrade, bi dobil gotovo prvo darilo. Tako! Ta je že dobra! Kar se ujame v to past — nikdar več ne uide. (Odide na desno.)

Drugi prizor.

France.

F r a n c e (sam, pride od leve): Saj sem vendar že prehodil po cele noči, pa nisem bil kar nič truden, nocoj pa hodim komaj dobre štiri ure, pa mi kar kolena klecajo. (Vzdihne.) Seveda, moje težko srce je za moje noge kakor svinec. (Obstane pred znamenjem.) Vsemogočni! Pomagaj mi, da jo najdem! Drugače obupam! Če ne najdem Maričke, potem bi zame ves

svet umrl. Iz vasi sem prehodil vse stene in vse skale sem preiskal (obriše si pot), vsako brezno sem preiskal, v vsako razpoko pogledal, povsod sem jo klical: Marička, Marička! Samo odmev se je norčeval iz mene. (Bolestno, grozeče): Janezón! Če si mi pripravil njen pogreb, potem... (Odmor. Dani se.) Kdo pa tu teče?

Tretji prizor.

France, Janezón.

France (jezno): Ha, Janezón!

Janezón (priteče).

France (mu zastavi pot): Stoj!

Janezón (v strahu): France! Ti si! Pusti me! Mudi se mi! (Hoče oditi.)

France (ga zgrabi): Stoj in odgovarjaj!

Janezón (se mu hoče iztrgati): Pusti me, se mi mudi.

France (ga podere na tla): No, pa leži, če mi stoje nočes odgovarjati. Pa leži na tleh, kot pes — ne kot pes, — kot strupen gad, ki se je ujel v precep! — Govori! — Kaj si storil Marički?

(Zdaniło se je.)

Četrty prizor.

Janezón, France, Pavel [in Konrad (lovca)].

Pavel (s puško od desne): Tu je! Hvala ti France, da si ga ustavil! [Konrad,] kar zveži ga, da nama ne uide.

[K o n r a d (ki nosi puško in Janezónove pasti, vse odloži):] Z lastnimi strunami ga bom zvezal, tega mrhovinarja! (Ga zveže.)

P a v e l: Že mesece in mesece ga slediva! Končno nama je bila sreča mila! Ujel se je, tiček! (Jezno): Včeraj so oglarjevi svojega edinega triletnega otroka našli ujetega v kladi, ki si jo nastavil ti! Tak mrhovinar je nevaren živalim in ljudem — no le potrpi -- boš pa sedel, pa ne par tednov — pošteno te bodo zašili.

[K o n r a d (vzame puško):] Vstani, mrhovinar!

J a n e z ó n (ima na hrbtu zvezane roke in noge tako povezane, da more delati samo majhne korake).

P a v e l: Hodi! Pri najmanjšem poskusu, ko boš hotel pobegniti, bom streljal. In ne boj se, da bi te pošteno ne zadel.

J a n e z ó n, [K o n r a d,] P a v e l (odidejo na levo).

F r a n c e (se ozre v nebo): Dan je! Hladno jutro! Solnce vzhaja! (Žalostno): Nobena noč ne traja večno! (Gorko): Bog! Daj, da mi posije vsaj še enkrat samkrat v življenju soični žarek. Izkaži mi Svojo milost, daj, da najdem Maričko živo. (Odide na desno.)

Peti prizor.

Andrejček sam.

A n d r e j č e k (pride, vedno se nazaj ozirajoč iz prve kulise na levi): Iz oči je pa že ne pustim --

danes že ne! Odkar se je zdanilo, kleči doli pri Bogu in joka. Mislím, da je največja nevarnost že v kraju. Voda vsakega človeka zdrami. O tem sem pa prepričan, da bo prišla sem k križu, prej ko si bo vzela življenje. Kajti brez očenaša si ne bo upala stopiti pred božji stol. Zato me ne spravi danes nobena živa duša od tega prostorčka... danes že ne! (Gre k Hudemu breznu in pogleda doli.) Tukajle je moja nevesta pred petdesetimi leti skočila v prepad, ker je postala mati brez zakona in pa ker je imela za očeta človeka brez srca. Oh, to je bil zame strašen dan! (Vzdihne.) In kako dolga je roka tistega dne! Še danes se (pokaže na srce) steguje po meni — čeprav je že petdeset let minilo. (Bolesten nasmeh.)

Šesti prizor.

Marička, Andrejček.

Marička (pride med Andrejčkovim samogovorom od leve in poklekne pred znamenje).

Andrejček (jo zapazi): Oh, Marička! (Vzame svojo cajno in jo nese k stezi, ki vodi v prepad, hoteč ji s tem pot zagradi.)

Marička (ga zapazi, resno in začudeno): Andrejček, ti tukaj?!

Andrejček: Le moli, Marička! Le moli! Od mene se le ne daj motiti! Dobro jutro!

Marička: Pa kaj ti sploh tukaj delaš?

A n d r e j č e k (šaljivo): Veš paziti moram, da se mi veriga pri mojem vodnjaku ne odtrga.

M a r i č k a: Andrejček pusti me samo!

A n d r e j č e k: Same te pa že ne pustim! Greva kar skupaj! Ne?!

M a r i č k a: Pojdi, Andrejček! Prosim te!

A n d r e j č e k: Marička, le predobro vem, kaj imaš na misli. Zato ne grem proč od tebe!

M a r i č k a: Ali hočeš, da postanem huda? Kar sem sklenila, napravim in ti mi tega ne ubraniš.

A n d r e j č e k (srdito): Torej hočeš biti prav tako trmasta, kot je tvoj oče? Trda betica, ki vedno ravna v jezi in si ne da nič dopovedati.

M a r i č k a: Saj nisem jezna — samo strašno nesrečna sem!

A n d r e j č e k (prisrčno): Marička! Mene poglej! Niti tega ne vem, kje bom umrl, vem pa, da bom umrl na slami! Od vseh dni, ki so mi še sojeni, vem, da ne pride noben dan več, katerega bi se lahko še veselil, in vendar čakam dobrovoljno, kdaj Bog mene in mojo siročino preseli v boljšo bodočnost. Kajti Bog me je poslal na svet in Bog me odpokliče.

M a r i č k a: Ne morem več prenašati tega življenja.

A n d r e j č e k: Drevo čaka, da pride jesen, potem šele izgubi listje. Mah zeleni, dokler ga sneg ne zapade, vsa narava dočaka svoj čas. Samo človek je

tak strahopetnež, da hoče pobegniti, kadar vidi črne oblake. Poglej ta ubogi mah in sram te bodi!

Marička (bolestno): Ljubezen so mi prepovedali, čast so mi ukradli, jaz ne morem več živeti. (Vstane.)

Andrejek: Kar ljudje prepovedo in kar ljudje oropajo, lahko prinese zopet en sam solnčni žarek! Zaupaj! Pomisli! Kakor skala, tako trdno zaupa France vate!

Marička: France! France! Saj to je tisto! Kako more on verjeti v mojo nedolžnost, ako so se zlobni ljudje zvezali z nočjo, viharjem in temo, da me očrniijo, in ako me je lastni oče spodil od hiše!

Andrejek: Tvojemu očetu se meša! Njegova jeza je tako požrešna, da mu vedno vso pamet pojé. Počakaj, Marička, še vse bo zopet dobro! Vse se še pojasni! (Jo prime za roko.) Ostani pri meni! Ne boj se! Ne bo ti treba stradati! Veliko nimam, pa za prvo silo bo že! (Prepričevalno): Če bi hotel beračiti, bi veliko naberačil, ker me imajo ljudje radi. Prav zares! In zate bi storil vse rad!

Marička: Jaz ne morem več živeti, izpusti me!

Andrejek: Bodi pametna! Marička! Ostani (jo drži).

Marička: Moram! Nimam miru! Nimam obstanke! Te sramote ne prenesem! (Se mu hoče iztrgati.)

A n d r e j č e k (jo krčevito drži): Ne, ne! Ne izpustim te ne! In če mi zlomiš roko, te obdržim s svojim srcem! (Poklekne prednjo.) Moja ljuba Marička, lepo te prosim, ostani pri meni! Ne zapusti me samega!

M a r i č k a: Ne maram več živeti! Bog s teboj, Andrejček! Pozdravi mojega Franceta. (Se mu izvije in hiti v ozadje, pa se spotakne ob cajno, ki ji je ž njo Andrejček zastavil pot, pade in se pobira.)

A n d r e j č e k (kliče): Marička! (Leti za njo. Ji strga rdečo ruto z vratu in drži ruto kvišku, kliče): No, sedaj pa skoči v prepad, če te ne bo sram, da te najdejo ljudje napol oblečeno.

M a r i č k a (si pokrije nestrje z rokami in v stran obrnjena prosi): Andrejček, daj mi ruto nazaj, sram me je!

A n d r e j č e k: Čemu ti bo ruta! Samomorilec itak nima časti! To ruto si pa obdržim jaz za spomin na tvojo najslabšo uro, ko si življenje, ki ti ga je Bog dal, lahkomišelnost in brez sramu vrgla od sebe!

M a r i č k a (si sname črno ruto z glave in si jo da na nestrje ter začne krčevito ihteti).

A n d r e j č e k: Pomirila se bo! Ko se izjoka, ji odleže! Hvala Bogu, nevarnost je minila! (Gre h križu in ga objame z obema rokama, srčno): Oče nebeški, hvala ti, da si mi pomagal. (Gre k Marički.) [(Za odrom pojo planšarice narodno pesem.)] (Prime jo za roko.)

[(Pesem — vložek):

Drevje ima vejice,
ptički pa perjice;
jaz sem drevo brez vej,
brez perja ptič.

Kmet ima hišico,
ima družinico,
jaz doma ne poznam,
živim kar sam.

Ali jih slišiš, planšarice? /Kako veselo pojo?! Samo dekle so, nič dobrega jih na svetu ne čaka in vendar se vesele življenja. In ti?! —] Kako lepo prihodnost imaš pred seboj, pa hočeš sebi in Francetu napraviti to sramoto?

M a r i č k a (se omehča): Andrejček! Odpusti mi! (Se mu nasloni na rame.)

A n d r e j č e k (jo prime za roko): Stopi v oglarško kočo, tam se dodobra izjokaj in potem pa pogum!

M a r i č k a (se ga oklene krog vratu): Andrejček, kako si dober! (Oba odideta v kočo.)

[Sedmi prizor.]

Janez sam.

J a n e z (ima v roki gorečo luč, pride od leve): Trikrat sem bil že doma in trikrat sem jim povedal, da je nikjer ne najdem, pa so me še četrtič napodili nazaj. (Jezno): Kje naj jo pa iščem, če mi pa ne povedo, kam je šla?!

[Osmi prizor.]

Andrejček, Janez.

Andrejček (pride iz koč): [Oho, Janez, kaj pa ti tu okrog kolovratiš?

Janez: Seveda kolovratim! Pa sam ne vem zakaj! Hrastar je spodil Maričko iz hiše, ker ga je Janezón nalagal, da ni nič prida. (Važno): Ti, Andrejček! Janezóna so zaprli! Vsega zvezanega so ga gnali skozi vas kakor prodanega prašiča! To mi je pa bilo všeč! To smo se smejali! Vsa vas mu privošči! (Mu grozi.)

Andrejček: Pripoveduj, kako je pa bilo z Maričko?

Janez: No, ko je Janezón odšel, je pa Tone prišel in je rekel, da je Marička pridna in poštena in da ni res, da bi ne bila nič prida in da naj jo takoj zopet vzame domov! Pa so me oče poslali, da jo moram iti iskat!

Andrejček (vesel): Oče Hrastar je velel iskati Maričko?

Janez: Sam Hrastar pa doma joka, kakor paglavec v šoli, ki ga učitelj potegne za sladke.

Andrejček (zelo vesel): Na, oče župan jokajo! Huhu!

Janez: Kdo bi si mislil, da bo Andrejček ukal, če moj gospodar joka!

Andrejček: Kar lepo domov pojdi, pa povej, da je Marička že najdena.

J a n e z: Kdo jo je pa našel? (Zaničljivo): Najbrže ti? Kajpa?

A n d r e j č e k (se smeje): Mogoče!

J a n e z: Kje jo pa imaš?

A n d r e j č e k: Tamle v cajni!

J a n e z: Tega pa ne morem verjeti (gre v cajno gledat).

A n d r e j č e k (se smeje): No, ali je ni notri?

J a n e z: Ti lažnivec ti! Saj ni res!

A n d r e j č e k: Veš, Janez, če bi bil tako velik, kot si neumen, pa bi lahko luno objemal!

J a n e z: Jaz neumen?! Oha! Že vem, kaj si smem sedaj misliti! (Ponosno): Sam oče Hrastar mi je dovolil! Gola resnica! Andrejček! Tako je! (Odide z gorečo lučjo na desno.)

A n d r e j č e k (sam): Torej Hrastar je razposlal ljudi okrog, da iščejo Maričko! Potemtakem se mu je trma že zmehčala? Pa tu glej, prihaja sam! No le počakajte, oče župan, kakor nalašč mi pridete! O božiču si dal ti mene privezati k vodnjaku, danes ti poplačam z obrestmi. Danes te pa jaz navežem.] (Sede h košari. Brska po njej in žvižga.)

Deveti prizor.

Hrastar, Andrejček.

H r a s t a r: O, Andrejček! Morda veš ti kaj o Marički? Dobro jutro, Andrejček!

Andrejček (ga ne pogleda): Dobro jutro!
(Žvižga.)

Hrastar: Ali moje Maričke nisi nič videl?

Andrejček (se ne zmeni zanj): Nič! Tukaj je ni!
[Saj jo je že itak Janez iskal!]

Hrastar: Mislil sem, da si šel za mojo hčerjo?

Andrejček: Nekaj časa sem šel res za njo, med potjo pa mi je padlo v glavo, da me je Hrastar od svoje hiše z gorjačo nagnal in ozmerjal kot psa, potem sem pa rajši sedel. (Žvižga.)

Hrastar: V svoji nesrečni nagli jezi sem ti delal veliko krivico! Odpusti mi! In potem nisi moje Maričke nič več videl?

Andrejček: Nje same ne! Ampak ruto sem našel tam na onem grmu.

Hrastar (se ves trese): Na grmu si našel ruto?

Andrejček (brska po košari): Ta ruta menda ni Maričkina! Jo je že kakšna druga izgubila. No, tu je ruta.

Hrastar (vzame ruto): Sveta nebesa! Maričkina je! (Zaihti.)

Andrejček (se smehlja, zase): Je že privezan k vodnjaku. Zakaj pa jokate, Hrastar? Glej ga no! Mislil sem, da si tako trdega srca, da te ne more nič na svetu omehčati!

Hrastar: Moja hči je nedolžna!

Andrejček (skoro zasmehljivo): Tako... tako... nedolžna? Kaj si hočemo, sedaj je prepozno! Še

Bog v nebesih ne more sedaj drugače narediti, kakor da ti lasje še bolj osive! Ako si kljub svojim sivim lasem imel tako malo pameti in razsodnosti, da si lastno hčer spodil od hiše v viharni noči, ne da bi vedel, zakaj jo podiš, potem zate pač ni pomoči!

H r a s t a r (obupano): Tja doli je skočila!

A n d r e j č e k: I seveda, kako pa: tja doli je skočila! Ti si jo pa pogнал v smrt. Če imam otroka in mu porečem na pozno jesen, ko že slana popari travo: »Pojdi ven bos in pasi živino na travniku,« in me moj otrok sluša, sem ponosen na to, ker me je slušal! Če vem, da se moja hči oklepa z dušo in telesom nekoga in da ga ljubi bolj kot svoje življenje in da hira pri tem, ker se mu je odpovedala in ker je zatrla vsa čustva v sebi samo zato, ker ji je njen trdoglavi in trmast oče tako ukazal, sem ponosen na to, da mi je storila po volji ...

H r a s t a r: Oh, zakaj nisem dal Maričke Francetu! France je tako priden in tako pošten, kako srečna bi bila ...

A n d r e j č e k: Če pa rečem svojemu otroku: Poberi se, poberi se proč iz moje hiše, pojdi gori v skale in se ubij in pogini, samo da te tvoj trmast oče ne bo več videl — in (odmor) moj otrok gre v smrt — potem moram kot oče imeti pač tehten vzrok, da ji kaj takega ukažem, če ne, sem zver krvoločna, brezsrčna zver ...

H r a s t a r (zarjove): Oh! Marička! Andrejček prav imaš! Ostani pri meni! In vsak dan mi ponavljaj svoje besede! Pridi k meni! Postani moj brat!

A n d r e j č e k (se je s kretnjami in mimiko rogal Hrastarju, zdajci veselo): Tvoj brat pa že postanem, ako mi vestno daš mojo polovico. Vse bova delila, tudi otroke!

H r a s t a r: Vse storim, kar hočeš.

A n d r e j č e k: Marička bo moja, Ana pa tvoja!

Deseti prizor.

France, Hrastar, Andrejček.

F r a n c e (pride od desne): Prehodil sem že vse, vse stene, Maričke ne najdem nikjer.

H r a s t a r: Ne išči je! Ne boš je našel! Mrtva je!

F r a n c e: Mrtva! (Obupano): Moja Marička mrtva!

A n d r e j č e k: France, pameten bodi, nekaj ti povem!

F r a n c e (srepe strmi predse): Mrtva! Mrtva!

A n d r e j č e k (zase): Sedaj moram Hrastarja odvezati, že radi Franceta! (Odide v kočo.)

H r a s t a r: France! Moja Marička te je neizmerno ljubila. Žal mi je, da vama nisem dovolil, da se vzameta! Pojdi k meni! Ne boš za hlapca pri meni! Za mladega gospodarja te bom imel!

F r a n c e: Hvala vam! V vaši hiši bi se počutil kakor v bolnici, sploh vsa ta okolica bi bila zame veliko

pokopališče. Povsod bi videl samo bolečine, trpljenje, solze.

H r a s t a r: Torej nočeš biti moj?!

F r a n c e: Proč pojdem odtod! Vstran iz kraja, kjer sem izgubil srečo svojega življenja. (Si zakrije obraz.)

Enajsti prizor.

Andrejček, Marička, France, Hrastar.

A n d r e j č e k (vodi Maričko za roko): Če bi bil jaz Maričkin oče, bi jo dal Francetu za ženo. (Jo izpusti, Marička se vrže očetu krog vratu.)

F r a n c e: Marička!

H r a s t a r: Še živiš! Hvala Bogu!

M a r i č k a: Samo Andrejčku se zahvalite, da sem še živa! Bil je ob težki in slabi uri moj angel varuh!

F r a n c e (prime Maričko za roko).

H r a s t a r: Marička, odpusti mi! (Prime Andrejčka za roko.) Andrejček, rešil si mi mojo hčer! Hvala ti!

A n d r e j č e k: Oče Hrastar, veste, takrat, ko ste me dali k vodnjaku privezati, sem sklenil, da se bom maščeval nad vami! Ako bi vam zažgal hišo, bi si sezidali novo; to pa, da sem ti rešil hčer gotove smrti, na to maščevanje, prevzetni kmet, pa ne boš nikdar pozabil! Vrtil se mi! (Sede na skalico na levi.)

H r a s t a r: Iz Janezónove bajte sezidam ubožnico za stare in onemogle! V naši občini ne bo hodil noben oslabei posel več od hiše do hiše kot občinski siromak.

Marička: Andrejček, kaj ti pa je? (Hiti k njemu.) Omedlel je! France! Vode, vode! (Poklekne k njemu in ga gladi.)

France: Takoj! (Skoči za skalo.)

Hrastar: Vso noč ni spal! Bil je prevelik napor zanj! Pa še slaba hrana! Ubožček! (Očitaje si): In jaz — sem kriv!

Marička: Andrejček, ti moraš ozdraveti! Ne smeš še umreti! Pri meni ostaneš! Jaz ti bom stre gla, jaz — tvoja Marička.

France (prinese v klobuku vode): Voda!

Marička (mu moči sencì): Že diha.

France: Na rokah ga ponesev v dolino!

Marička (veselo): Je že pogledal! Zavest se mu vrača. Se že smehlja!

Andrejček: Saj zame bi ne bilo nič škode: — saj sem revček Andrejček. Pa prav zares!

Marička: No, no! Saj si moje vse!

France: Tebi se morava zahvaliti za svojo srečo!

Hrastar: Andrejček! Ti si moj najboljši prijatelj!

Andrejček (se veselo smehlja, boža Maričkino roko): Marička, moja Marička!

Marička (prisrčno): Moj Andrejček!

Z a s t o r.